

KULTURA NATURZE, *z Syrenką w tle*

Joanna Tabaka

***Dobre praktyki proekologiczne
w warszawskich instytucjach kultury***

2020

Kultura naturze, z Syrenką w tle

Dobre praktyki proekologiczne w warszawskich instytucjach kultury

Publikacja ta powstała po pierwsze w celu zebrania i upublicznienia proekologicznych praktyk stosowanych w instytucjach kultury w Warszawie, a po drugie - by zainspirować do takich działań także inne organizacje kulturalne, pragnące wzmacniać w ten sposób pozytywny wpływ na środowisko naturalne w swoim miejscu pracy.

AUTORKA

Joanna Tabaka
www.joannatabaka.pl

O AUTORCE

Specjalizuję się w przełamywaniu barier w dostępie do kultury poprzez edukację pracowników instytucji kultury i przedstawicieli samorządów. Przeprowadziłam ponad 100 warsztatów i spotkań z zakresu promocji kultury, rozwoju publiczności i działań proekologicznych dla instytucji kultury w całej Polsce. Jako ekspertka byłam zapraszana do udziału w ogólnopolskich konferencjach i publikacjach. Dwukrotnie uzyskałam stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Prowadzę dwa blogi na Facebooku: „Widok na Widownię” (od 2015 r.) i „Zielona Instytucja Kultury” (od 2020 r.).

REDAKCJA

Agnieszka Komorowska-Gosk

SKŁAD I GRAFIKA

Martyna Ciszewska-Klejnowska
www.ladiforma.pl

KONTAKT

zielonakultura@gmail.com

Publikacja dostępna online:
www.joannatabaka.pl/publikacje

Tekst publikacji dostępny jest na licencji Creative Commons CC BY-NC-SA 3.0 PL

(Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne - Na tych samych warunkach 3.0 Polska) w brzmieniu dostępnym na stronie: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/pl/>

ISBN: 978-83-959402-0-0

Publikacja bezpłatna

UWAGA

Jeśli planujesz wydrukować niniejszą publikację, zrób to dwustronnie na papierze z odzysku (recykling), w odcieniach szarości. Na jednej kartce wydrukuj dwie strony, a gotowy wydruk zepnij spinaczem. Po przeczytaniu podziel się publikacją ze współpracownikami.

Projekt dofinansowany
z funduszy m.st. Warszawy

Warszawa 2020

PODZIĘKOWANIA

Dziękuję osobom, które znalazły czas na udzielenie informacji niezbędnych do powstania publikacji. Dziękuję im także za trud i pracę wkładaną każdego dnia w podnoszenie świadomości ekologicznej wśród swoich współpracowników i tym samym szerzej - mieszkańców Warszawy.

Dziękuję wszystkim pracownikom organizacji i instytucji kultury w Warszawie, którzy mimo występujących trudności, próbują z całych sił wprowadzać małe i duże zmiany na rzecz środowiska.

Dziękuję dyrektorom instytucji za mądrość objawiającą się we wspieraniu i pielęgnowaniu pracowniczych inicjatyw proekologicznych, za dostrzeganie tej potrzeby i włączanie jej w strategię rozwoju instytucji.

Dziękuję urzędnikom, którzy rozumieją wagę pracy na rzecz środowiska i rolę jakie mogą tym odegrać podmioty kultury.

Dziękuję Martynie Ciszewskiej-Klejnowskiej, Agnieszce Komorowskiej-Gosk, Elizie Gryszko i Grzegorzowi Lipnerowi za dodawanie otuchy i wspieranie w powstaniu tej publikacji.

Jesteście fantastyczni!

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP

6

II. DOBRE PRAKTYKI W WYBRANYCH WARSZAWSKICH INSTYTUCJACH KULTURY

<i>Bemowskie Centrum Kultury, Dwa Jelonki - Miejsce Aktywności Lokalnej</i>	16
---	----

<i>Białołęcki Ośrodek Kultury, 3 pokoje z kuchnią - Miejsce Aktywności Lokalnej</i>	18
---	----

<i>Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Wola m.st. Warszawy</i>	19
---	----

<i>Białański Ośrodek Kultury, Filia Estrady/Miejsce Aktywności Lokalnej Studnia</i>	21
---	----

<i>Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski</i>	23
---	----

<i>Dom Kultury Dorożkarnia</i>	24
--------------------------------	----

<i>Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN</i>	25
---	----

<i>Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie</i>	27
---	----

<i>Służewski Dom Kultury</i>	29
------------------------------	----

<i>Spółdzielnia Kultury</i>	31
-----------------------------	----

<i>Teatr Powszechny im. Zygmunta Hübnera</i>	33
--	----

<i>Wolskie Centrum Kultury</i>	34
--------------------------------	----

III. PODSUMOWANIE

37

IV. PRZYPISY

40

V. WAŻNE ADRESY

42

VI. ZIELONA BIBLIOTECZKA

45

I. WSTĘP

Skąd pomysł na stworzenie publikacji?

Poszukując wiedzy z zakresu praktyk proekologicznych stosowanych w sektorze kultury, odczuwałam brak wieloaspektowego ujęcia tematu z perspektywy codziennego funkcjonowania instytucji kultury. Wysuwające się na pierwszy plan wyzwania związane z **jednorazowością** zastosowania materiałów produkcyjnych (np. do aranżacji wystaw czy budowy scenografii teatralnej), odczuwalna **presja** środowiska kreatywnego na **ciągłą innowacyjność** projektów, generującą nadprodukcję wydarzeń, pozostawiających po sobie ogrom śmieci (niezliczone wydruki promocyjne czy odpady po zajęciach plastycznych) – to jednak przecież nie wszystko. Instytucje kultury mają ogromny potencjał dotarcia z wiedzą na temat ekologii do swoich stałych odbiorców oraz gospodarowania posiadanymi **terenami zielonymi** jako atrakcyjną i bezpieczną przestrzenią realizacji działań (tym bardziej cenne w dobie globalnej pandemii COVID-19). Wyjątkowym potencjałem w rozwoju edukacji ekologicznej przez instytucjonalną branżę kultury jest niesamowita siła wynikająca z liczego gromadzenia w jednym miejscu

ludzi wrażliwych i twórczych, którzy często już sami prywatnie praktykują ekologiczny styl życia i poszukują wsparcia w inicjowaniu takich praktyk w swoich miejscach pracy.

Mnie do stworzenia tej publikacji zmotywowała także potrzeba rewizji dotychczasowych praktyk i dyskusji o tym, na ile takie działania są postrzegane jako potrzebne z perspektywy odbiorców instytucji. Wrażliwe podejście do potrzeb naszej publiczności powinno przejawiać się w decyzjach programowych instytucji, ponieważ to są właśnie miejsca, które pozwalają lepiej odnajdywać się we współczesnym świecie i rozumieć wyzwania rzeczywistości.

W końcu, poszukiwałam także odpowiedzi na pytanie, jak bez obowiązkowej i usystematyzowanej edukacji ekologicznej można poszerzać grono Polek i Polaków dbających o naszą Planetę oraz jak w tym może pomóc sektor instytucji kultury.

W trakcie rozmów udało mi się zgromadzić listę różnorodnych praktyk proekologicznych stosowanych w warszawskich instytucjach kultury. Wiele przykładów powtarza się, co świadczy o ich sile i daje poczucie już realizowanego standardu, który śmiało można powielać.

Odbyte licznie konwersacje i spotkania dały mi oraz moim rozmówcom i rozmówczyniom o wiele więcej inspiracji niż mogliśmy sądzić, a rozmowy z zaplanowanych trzydziestu minut, często przeciągały się nawet do dwóch godzin! Zatem czułam wyraźnie, że także po drugiej stronie jest potrzeba dłuższej wymiany myśli w tym temacie. Odnoszę również wrażenie, że w jakimś stopniu nasze spotkania pozwoliły docenić trud wprowadzanych działań proekologicznych w poszczególnych instytucjach (co wymaga kształtowania nawyków), który to często wynika z oddolnych motywacji i realizowany jest przez osoby/zespoły po godzinach pracy. Co ciekawe, w jednej z rozmów padło wyraźne stwierdzenie, że aby takie działania dawały wyraźne efekty, powinny być po prostu wpisane w zakresy obowiązków osób do nich oddelegowanych.

Równie ważne dla moich rozmówczyń i rozmówców było zatrzymanie się, zastanowienie i zebranie różnych dotychczas podjętych starań. Wspólnie odkrywaliśmy zastane i niedostrzegalne wcześniej rozwiązania, których waga w kontekście tematu ekologii jest istotna - np. podwójna spłuczka w toalecie, woda w kranie aktywowana na fotokomórkę, duże okna czy świetliki w dachach, współdzielenie posiłków i wymianki ubrań, serwowanie kranówki, stojaki rowerowe i bliskość przystanku komunikacji miejskiej. Biorąc choćby to pod uwagę, towarzyszyło mi poczucie, że przygotowanie tego niewielkiego zestawienia to już jest wartość dodana i wychodzi poza zwykły zbiór przedstawionych rozwiązań ekologicznych.

Świadomość ekologiczna Polaków

Artykuły i publikacje na temat ekologii, na które trafiałam, często zawierały stały komunikat. Można go ująć jednym zdaniem „Konieczności działań na rzecz środowiska jest oczywista.” Kojarzy mi się to z częstą odpowiedzią mojej Mamy, która na zadane przez mnie pytanie, dlaczego muszę coś zrobić, odpowiadała: „Bo tak i już.”. Zastanawiam się jednak, czy tak sformowane komunikaty przekonują nas do zmiany postaw na bardziej przyjazne naturze. Czy tłumaczą one sens podejmowanych działań, czy raczej są one paradoksalnie nieskuteczne – bo z jednej strony oczywiste dla osób już przekonanych, z drugiej zupełnie niemotywuujące do dalszej refleksji dla tych nieprzekonanych. Z badań, do których odwołam się niżej, wynika, że sformułowania takie jak „zrównoważony rozwój” czy „odpowiedzialny biznes”, masowo używane w rozmowach, tekstach, kampaniach na rzecz podnoszenia świadomości o potrzebie ochrony środowiska, są w dużej mierze niezrozumiałe dla sporej części naszego społeczeństwa. Jak więc edukować, jeśli poruszamy się w obszarze niezrozumiałych koncepcji i pojęć? Należy skupić się na prostych, tanich, konkretnych i realnych do wdrożenia przykładach działań, które nie będą przeskalowane w odniesieniu do osoby. Przy przenoszeniu odpowiedzialności za dbałość o środowisko tylko na duże koncerny lub rządy państw - istnieje tendencja do zdejmowania z siebie obowiązku troski o zachowywanie codziennych postaw proekologicznych. Choć

nie umniejsza to odpowiedzialności przemysłu, warto zwrócić uwagę, że często tak ludzie tłumaczą brak inicjatywy w swoim domowym otoczeniu. Jeśli mówimy z kolei o zmianach systemowych, to pamiętajmy, że zmasowane oddolne działania mają niesamowitą moc rezonowania na szersze obszary. To chyba jedyny obszar, gdzie stosowanie „greenshamingu” (ang. zawstydzanie przez publiczne wytykanie negatywnego wpływu działań na środowisko) jest moim zdaniem właściwe.

Zmasowane wiadomości nasycone katastrofalnymi wizjami (utrata zdrowia, życia, totalnej zagłady planety), budzą we mnie negatywne emocje, takie jak lęk o przyszłość, frustrację i złość ze względu na poczucie braku możliwości działania. Ja sama musiałam włożyć sporo wysiłku, żeby przemodelować w sobie motywację do wdrożenia działań proekologicznych, tak żeby jednocześnie nie był to przymus, wysiłek powodowany tylko dla zdławienia poczucia winy. Zależało mi na nastawieniu, dzięki któremu odzyskam, nawet jeśli złudnie, to motywujące poczucie indywidualnego wpływu na poszanowanie przyrody w moim otoczeniu. To właśnie liczne działania oddolne wpływają na zmiany systemowe. Szukałam zatem sposobu na zwiększenie świadomości ekologicznej Polek i Polaków poprzez różne lokalne inicjatywy i odnalazłam go w spotkaniach z pracownikami i pracowniczkami warszawskich instytucji kultury, rozmawiając o roli, jaką takie miejsca mogą odgrywać w kształtowaniu świadomości ekologicznej. Środowisko kultury może być motorem przyspieszającym proces tej zmiany.

W mediach i przestrzeni publicznej pojawia się coraz więcej komunikatów zachęcających do ekologicznego stylu życia, ale jednocześnie badania wskazują, że takie kampanie społeczne mają mimo to ograniczony wpływ na realną zmianę zachowań odbiorców. Czyli osoba, która nie segreguje śmieci, nie zacznie tego nagle robić w wyniku obejrzenia kampanii, nie stwierdzi: „Od dziś zaczynam rozdzielać prawidłowo odpady”. Kampania może delikatnie wzmocnić już ukształtowane pozytywne postawy, działać na zasadzie przypomnienia o dobrych nawykach, ale będzie to cały czas tylko poszerzanie wiedzy osób, które już dostrzegły wagę problemu i interesują się tym tematem.

Osoba nieuwrażliwiona na sferę ochrony środowiska, prawdopodobnie nie odpowie pozytywnie na komunikat wzywający do zachowań proekologicznych. Tego typu informacje formułowane są ogólnie i nakazowo, np.: „Oszczędzaj wodę!”, „Nie używaj plastiku!”, „Segreguj śmieci!”. Przykłady te nie zawierają żadnych konkretnych wskazówek, jak działać, ani też nie obrazują wyzwań, z którymi mamy się zmierzyć. Zatem brakuje formułowania komunikatu opartego o weryfikację doświadczenia odbiorcy (ang. „user experience” - doświadczenie użytkownika). Dlatego, doceniam i chwalebę sposób przygotowania kampanii Urzędu m.st. Warszawy „Segreguj na 5”, która skupiła się na kilku konkretnych przykładach segregacji odpadów - tych najbardziej problematycznych dla nas na co dzień, np. „Skorupki po jajkach wrzuć do BIO”. Cała kampania była wsparta promocją strony internetowej ¹, która podpowiada, do którego kosza należy wyrzucić konkretny

którego kosza należy wyrzucić konkretny odpad. Co ważne, plusem wyszukiwarki jest jej prosty mechanizm oraz możliwość rozszerzania jej katalogu o kolejne kłopotliwe rodzaje śmieci, których pierwotnie nie uwzględniono w zestawieniu. Sposób przygotowania komunikatu kampanii ma kluczowe znaczenie w jej późniejszym odbiorze - powinien być zrozumiały dla grup docelowych i użyteczny – czyli dający rozwiązanie na realny problem, z którym odbiorca mierzy się na co dzień.

Psychologowie i badacze zachowań społecznych nieco inaczej patrzą na reklamy społeczne niż odbiorcy i ich twórcy. Dla badaczy wyznacznikiem skuteczności reklamy społecznej jest poziom jej wpływu na postawę odbiorcy. Mniej ważne staje się to, czy reklama jest ładna, widowiskowa, kontrowersyjna, profesjonalnie nakręcona i to czy ludzie będą ją długo pamiętać. Oczywiście, reklamy, które nam się podobają i na których dłużej zatrzymujemy wzrok mają spory potencjał oddziaływania na nas. Nie oznacza to jednak, że jak kampania społeczna jest bardzo innowacyjna i nas zachwyca to realnie wpłynie na nasze postawy i wyzwoli pożądane zachowania. Może być tak, że zapamiętujemy kampanię społeczną jako interesującą ale nie zmienia nas ona. Z kolei kampania, która wydała się szampańska i ledwo jesteśmy w stanie ją przywołać z pamięci mogła spowodować, że nasze nawyki się zmieniły albo była impulsem, który wyzwolił w nas kluczowe zachowanie np. badanie onkologiczne.²

Edukacja, to według mnie główny czynnik wpływający na zachowania ludzi. Jako kolejny, dodałabym jeszcze proces osławiania się z tematem oraz pozytywne przykłady płynące z otoczenia.

Gdzie zatem możemy na co dzień poznać dobre proekologiczne praktyki i sposoby ich adaptacji do swoich warunków? Jeśli nie w domu, nie w szkole czy pracy, to może właśnie w miejscach, które odwiedzamy w wolnym czasie – bardzo często są to różne instytucje kultury.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na niewielką skuteczność zaprezentowanych reklam społecznych. Pożądane postawy i zachowania społeczne powinny być kształtowane przez intensywniejsze sposoby perswazji. Oprócz reklamy społecznej należy wykorzystywać również inne instrumenty marketingu społecznego oraz podejmować różne dodatkowe działania, np. edukacyjne. Trzeba też założyć, że nie wszystkie problemy można rozwiązać za pomocą kampanii społecznych.³

na kwestia, to brak ujęcia segregacji śmieci w ogólne podejście zwane „zero waste” (ang. zero odpadów), gdzie recykling, czyli przetworzenie, wpuszczenie w ponowny obieg, jest jednym z punktów tej metody. Na pierwszym miejscu jest „refuse”, (ang. „odmawiaj”), czyli kupuj tylko to, czego naprawdę potrzebujesz, „reuse” (ang. „użyj ponownie”) i „repair” (ang. - „naprawiaj”). Przyjrzyjmy się ulotkom dotyczącym prawidłowej segregacji odpadów. Niestety, poza straszeniem karami wzrostu

opłat za wywóz śmieci, brak jest w nich jakiegokolwiek informacji po co właściwie mamy prawidłowo rozdzielać odpady. Dlatego warto poszerzać perspektywę komunikatów – wyjaśnić, ile zużywa się wody i energii w procesie wytworzenia i dystrybucji danych produktów oraz co dalej się z nimi dzieje. Psychologicznie działa zasada „cozoczu, tozserca”. Dlatego zdecydowanie edukacja u podstaw na temat prawidłowej segregacji śmieci powinna być poprzedzona wskazówkami, dotyczącymi zmniejszania liczby odpadów. Tylko 25% odpadów jest poddawane przetworzeniu. Jak podaje Główny Urząd Statystyczny - w 2019 roku statystyczny Polak wyrzucił 332 kg śmieci, o 7 kg więcej, niż w 2018 roku. Jest zatem tendencja wzrostowa, na co znaczny wpływ ma bogacenie się naszego społeczeństwa, łatwiejszy dostęp do dóbr materialnych i popularność wygodnego, konsumpcyjnego stylu życia. Ogromna odpowiedzialność leży także po stronie producentów i sprzedawców, którzy często bezrefleksyjnie, by przyspieszyć proces sprzedaży, pakują w plastik produkty, które tego nie wymagają. Kolejnym problemem jest brak dostępności ekologicznych opakowań. Czy w Polsce są dostępne na przykład dwulitrowe butelki na mleko? Widziałam takie tylko w Szwecji, już 10 lat temu.

Ze wszystkich odpadów około 40% trafiło na wysypiska, 20% spalono, tylko 25% poddano recyklingowi, a 15% przeznaczono na kompost. ⁴

Liczne, oddolne, ale przemyślane działania aktywizujące są potrzebne, ponieważ mają szansę wpływania na zmianę przepisów, zyskują uwagę mediów i zaszczepiają się

w świadomości społecznej. Wierzę w stosowanie także tych miękkich, subtelnych sposobów na zmianę postaw odnośnie zwiększania świadomości ekologicznej, polegających na dzieleniu się dobrymi, pozytywnymi przykładami ekopraktyk oraz gotowości i otwartości na rozmowę.

Przygotowując niniejszą publikację poszukiwałam odpowiedzi na pytanie, jak wygląda stan świadomości ekologicznej naszego społeczeństwa.

Sięgnęłam do danych:

Tylko 18% Polaków wskazuje problem ochrony środowiska, jako jeden z tych, z którym mamy najwięcej problemów do rozwiązania. 56% osób jest świadomych, że stan środowiska zależy od aktywności każdego z nas, przy czym 79% osób nie rozumie sformowania „gospodarka o obiegu zamkniętym”, 78% nie wiem co to jest „CSR” (ang. „Corporate Social Responsibility”), czyli społeczna odpowiedzialność biznesu”, 63% nie zna pojęcia „bioróżnorodność”, a 57% ankietowanych nie potrafi wyjaśnić, co kryje się pod pojęciem „zrównoważony rozwój”. Ponadto, 78% osób badanych nie szukało informacji o środowisku i jego ochronie, którymi dysponują władze publiczne. ⁵

Według dr Lidii Kłos, w kwestii oceny poziomu wiedzy ekologicznej - mężczyźni oceniają go na niski 29% i średni 68%, zaś kobiety swój stan wiedzy - na niski 7%, na średni 90%. Tylko 48% kobiet i 29% mężczyzn deklaruje zainteresowanie tematem ochrony środowiska. ⁶

Tylko 26% rodaków postrzega marnowanie jedzenia, jako istotny problem w skali kraju. ⁷

W efekcie:

Ponad jedna czwarta Polaków (29%) przyznaje, że używa zbyt wielu toreb foliowych. ⁸

Statystyczny Polak wyrzuca rocznie 247 kg żywności, co daje nam 5 miejsce w UE (średnia 173 kg)⁹ i głównie wynika to z nieprzemysłanych, zbyt dużych zakupów.

42,1% osób w Polsce podejmuje znikome, bądź nie podejmuje w ogóle działania w celu zmniejszenia liczby odpadów w gospodarstwie domowym; w tej grupie 33,3% tłumaczy takie postępowanie brakiem wiedzy, a 27,7% osób postrzega podejmowanie takich działań jako nieistotne; tylko 21% Polaków korzysta z wtórnego obiegu rzeczy (wymiana, sprzedaż, kupno z drugiej ręki), 35,6% osób deklaruje naprawianie rzeczy, a 25,6 % powtórnie wykorzystuje posiadane przedmioty. ¹⁰

48% Polaków mieszkających w miastach decyduje się na picie wody z kranu. ¹¹

Co z tego wynika? Poziom świadomości ekologicznej jest w Polsce niewystarczający. Nasi obywatele nie wiedzą lub nie chcą wiedzieć, co i jak konkretnie wpływa na zmiany klimatu, chętnie przenoszą odpowiedzialność na lokalne władze, rząd, biznes, nie rozumieją używanych pojęć związanych ze środowiskiem naturalnym. Oznacza to, że bez tej świadomości nie

będą podejmować działań na rzecz ochrony środowiska, chyba, że zostaną do tego zmuszeni – poprzez odgórne zarządzenia, wiążące się z karami. Nie dziwi zatem w ogóle fakt, dlaczego w tak wąskich obszarach i w rzadkich grupach realizują minimum codziennych praktyk proekologicznych.

Zauważalne proekologiczne postawy niekoniecznie idą w parze ze świadomością własnego oddziaływania na środowisko. Badanie dowodzi, że Polacy odpowiedzialność za recykling produktów przypisują głównie producentom – tak tę kwestię postrzega 70 proc. ankietowanych. Tylko co trzeci z nas ma poczucie swojego wpływu na środowisko naturalne wynikającego z decyzji zakupowych. 3/4 Polaków nigdy nie słyszało o śladzie węglowym produktu. Edukacja prośrodowiskowa wzmocni praktyki i nawyki już obecne w naszym życiu - mówi Małgorzata Strzelczak, dyrektorka generalna i członkini zarządu Forum Odpowiedzialnego Biznesu. ¹²

Mam także poczucie, że media zamiast uczyć i kształtować pozytywne postawy wobec środowiska – decydują się na nadmierne wzbudzanie tylko silnie negatywnych emocji, wykorzystując wizję katastrofy, końca świata, globalnej samozagłady, co wpływa u odbiorców na negację problemu, unikanie tematu, wyparcie.

W programie szkół nie ma systemowych, rozszerzonych zajęć z zakresu ekologii - zazwyczaj jakiegokolwiek działania, to tylko inicjatywy wybranych pedagogów. Jest to

stwierdzenie faktu – nie kolejny z niekończonych się zarzutów z serii, o czym szkoła powinna uczyć. Współpraca z nauczycielami i szkołami jest w tym procesie niezwykle istotna. To instytucje kultury mogą pomóc ten program urozmaicać i ubogacać. Co istotne, to nie tylko problem szkolny, ponieważ większości Polaków, których nawyki warto by przemodelować na proekologiczne, jest już poza systemem nauki szkolnej. Jest to zatem najtrudniejsza grupa odbiorców – osoby o ukształtowanych już podglądach i zachowaniach, obciążone stereotypami.

Skoro rodacy nie mają skąd czerpać wiedzy na temat ekologii, to warto, aby instytucje kultury w ramach swojego programu wprowadzały różne działania edukacyjne w tym kierunku. Naturalnie, same powinny stawiać się bardziej przyjazne środowisku, dając w ten sposób pozytywny przykład. Moim marzeniem byłoby centrum edukacji ekologicznej w każdej gminie.

Jednak pamiętajmy - zwiększanie świadomości ekologicznej nie może odbywać się na zasadzie przymusu, czy używania przewagi wiedzy, jako sposobu na pouczanie innej osoby. Zawsze, w każdym miejscu spotkamy osoby, w rodzinie, w pracy, na spotkaniu towarzyskim, które nie będą chciały dbać o ekologię, z różnych przyczyn. Dlatego tak ważne jest, aby wprowadzając rozwiązania proekologiczne w instytucji kultury, nie włączać na siłę osób niezdecydowanych, czy niechętnych.

Współpraca

Wsparcie samorządu w procesie przemiany instytucji kultury na przyjazną środowisku, w takim zakresie, w jakim jest to lokalnie możliwe, jest nieoceniona. Ważna tu jest rozmowa, zrozumienie i wspólne poszukiwanie rozwiązań. Samorząd może wzmacniać proekologiczne procesy w instytucjach kultury, tworząc odpowiednie przepisy oraz uruchamiając środki na zmiany infrastrukturalne, rozwój projektów edukacyjnych nie tylko dla odbiorców, lecz także dla kadr zatrudnionych w obiektach kultury, premiując uwzględnienie aspektów ekologicznych w programowanych działaniach.

Bardzo znaczącym ruchem było wprowadzanie przez Urząd m.st. Warszawy zakazu stosowania opakowań plastikowych i jednorazowych przy każdym z wydarzeń finansowanych z pieniędzy miejskich.

Fragment Zarządzenia nr 886/2019 prezydenta m.st. Warszawy z dnia 28 maja 2019 r.:

- **wyeliminowanie z użytku jednorazowych talerzy, sztućców, kubeczków, mieszadełek, patyczków, słomek i pojemników na żywność wykonanych z tworzyw sztucznych i zastąpienie ich wielorazowymi odpowiednikami lub jednorazowymi produktami ulegającymi kompostowaniu lub biodegradacji;**
- **korzystanie z usług, w ramach których oferowany poczęstunek podawany jest bez używania jednora-**

zowych przedmiotów wymienionych w pkt 1, wykonanych z tworzyw sztucznych;

- promowanie spożywania wody z kranu;

- dokonywanie zakupu napojów w butelkach zwrotnych lub wielokrotnego użytku;

- wykorzystywanie w promocji m.st. Warszawy materiałów, które pochodzą lub podlegają procesowi recyklingu, z dążeniem do rezygnacji z przedmiotów z tworzyw sztucznych oraz promowanie ekologicznego trybu życia;

- zrezygnowanie z używania jednorazowych opakowań, toreb, siatek i reklamówek wykonanych z tworzyw sztucznych;

- korzystanie, w miarę możliwości, z dostawców świadczących usługi na rzecz m.st. Warszawy, którzy stosują dla swoich produktów opakowania inne niż z tworzyw sztucznych, w szczególności opakowania wielokrotnego użytku lub ulegające kompostowaniu albo biodegradacji.¹³

Wiem, że powyższy zapis nie zawsze jest respektowany, ale nie zakładam tu złej woli, a raczej brak wiedzy organizatorów, jak w takim razie na przykład przygotować catering zero waste.

Kluczowa w tym procesie jest również współpraca między instytucjami kultury, a organizacjami działającymi na rzecz środowiska, niezależnymi ekspertami czy lokalnym biznesem, produkującym na przykład produkty dobrej jakości, rzemieślnicze, ale z ograniczeniem plastikowych

opakowań.

Lokalne instytucje mogą wspólnie organizować warsztaty podnoszące świadomość ekologiczną wśród swoich zespołów i stałej grupy odbiorców, mogą wymieniać się swoją wiedzą w tym zakresie, wspólnie wyjeżdżać lub organizować spotkania online w formie wizyt studyjnych w miejscach stosujących ciekawe rozwiązania przyjazne środowisku, mogą także tworzyć partnerstwa i razem ubiegać się o granty w celu rozwijania takich programów.

Dlaczego instytucje kultury powinny zajmować się ekologią?

Zdaniem respondentów badania „Świadomość ekologiczna Polaków” (2018)¹⁴ podmiotami, które powinny dbać o kształtowanie postaw i zachowań ekologicznych społeczeństwa są przede wszystkim władze samorządowe i wojewódzkie (36%), każdy obywatel (33%) oraz władze centralne i rząd (28%).¹⁴

Zatem również od instytucji kultury, jako jednostek publicznych, oczekuje się kształtowania pozytywnych, proekologicznych postaw mieszkańców.

Ważną rolę w kształtowaniu środowiska odgrywa świadomość ekologiczna mieszkańców. Zaangażowanie mieszkańców w działania na rzecz poprawy jakości środowiska jest jednym z podstawowych warunków osiągnięcia celów Programu ochro-

ny środowiska. Dlatego też wśród działań, jakie obecnie są realizowane i będą kontynuowane przez m.st. Warszawa jest prowadzenie edukacji ekologicznej społeczeństwa.¹⁵

Dlaczego jeszcze?

- Bo pomaga to wydajniej gospodarować wydatkami i zmniejszać choćby rachunki za prąd, zużycie wody, wywóz śmieci, czy koszty druków promocyjnych, zakup jednorazowych naczyń i sztuców, wody pakowanej, koszty produkcji wystaw, czy spektakli.

- Bo w gronie pracowników możemy wspólnie podnosić świadomość ekologiczną i wzmacniać nawyki, które pozytywnie zaadaptujemy wśród swoich domowników.

- Bo możemy wpływać i podnosić świadomość ekologiczną naszych odbiorców.

- Bo odpowiemy na potrzeby mieszkańców, poszukujących wiedzy z zakresu ekologii.

- Bo dzięki naszym działaniom będziemy nowocześni, wpisujemy się w ogólnoswiatowy trend, odpowiemy na aktualne potrzeby odbiorców.

- Bo działania ekologiczne mają ogromny potencjał promocyjny, co ułatwia ich komunikację. Tym samym wzmacniając pozytywny wizerunek naszego miejsca, jako troszczące się o dobro otoczenia i Planety. Im bardziej pozytywny wizerunek tym większe zaufanie społeczne, większy wpływ i moc działań.

- Bo wykorzystamy potencjał przyciągnięcia nowej publiczności, zainteresowa-

nej tematem ekologii.

- Bo wprowadzimy do sektora kultury nowych specjalistów: ekologów, biologów, przyrodników. Damy im nową przestrzeń do działania. Zwiększamy potencjał kreatywny instytucji, rozszerzając obszar dziedzin, w ramach którego można tworzyć wartościowe projekty.

- Bo wzmocnimy relacje międzyinstytucjonalne w dzieleniu się wiedzą i zasobami.

- Bo wspólnie możemy wpływać na organizatorów, aby wspierać instytucje kultury w działaniu na rzecz środowiska.

- Bo będzie coraz więcej dotacji i środków na realizację celów proekologicznych.

- Bo to daje niesamowitą satysfakcję i poczucie sensu podejmowania trudu zmiany!!!

Nie zapominajmy, że stawanie się zieloną instytucją kultury to proces i nie zmienimy wszystkiego w krótkim czasie. Zmiana ta zaczyna się oczywiście od pojedynczych kroków. Zapoznanie się z tą publikacją może być jednym z nich.

Przed Wami jedenaście opisów dobrych ekopraktyk w instytucjach kultury wraz z informacją o projekcie Spółdzielnia Kultury. W pierwszej kolejności zdecydowałam się zmapować najbliższe mi otoczenie ze względu na miejsce zamieszkania i najczęstszy obszar pracy – instytucje w Warszawie. Zestawienie to rysuje ciekawy obraz, który planuje w przyszłości rozszerzyć o zestawienie praktyk w innych województwach.

W końcowej części publikacji wymieniam

instytucje i organizacje, z którymi warto nawiązać kontakt w celu wymiany wiedzy oraz strony i publikacje warte śledzenia, które mnie także zainspirowały.

Jeśli pragniesz podzielić się refleksją na temat niniejszej publikacji, dodać swoje przykłady działań, napisz proszę na **zielonakultura@gmail.com**.

Dobrej lektury!

II. DOBRE PRAKTYKI W WYBRANYCH WARSZAWSKICH INSTYTUCJACH KULTURY

Bemowskie Centrum Kultury, Miejsce Aktywności Lokalnej* „Dwa Jelonki”

***ul. Powstańców Śląskich 44,
01-381 Warszawa***

***bemowskie.pl
koordynator@bemowskie.pl***

tel. 798 991 848

W ramach dofinansowania z warszawskiego budżetu obywatelskiego, nastąpiło przearanżowanie kuchni na bardziej przyjazną środowisku. Została zakupiona zmywarka wysokiej klasy energetycznej. Zainwestowano w wielorazowe naczynia, sztućce i garnki, eliminując tym samym potrzebę używania jednorazówek. Pojawił się dystrybutor zasilany wodą z wodociągu.

Pozwala on na parzenie herbaty gotowym wrzątkiem bez konieczności podgrzewania. Nie ma więc potrzeby każdorazowego uruchamiania czajnika elektrycznego. Na szafkach stoją dzbanki, w których podaje się kranówkę - w tym pojemny, dziesięciolitrowy dzban z kurkiem, wykorzystywany podczas większych wydarzeń. Ekspres do kawy jest na ziarną, więc do przygotowania kawy nie używa się jednorazowych kapsułek, czy filtrów. Nie korzysta się z ręczników papierowych, a w zamian stosuje się tradycyjne ścierki materiałowe, które są regularnie prane. Mimo że zarządca budynku, w którym mieszczą się „Dwa Jelonki”, nie udostępnił koszy do pięciofrakcyjnego sortowania, prowadzona jest selekcja odpadów. Spełnia to dwa cele: edukowanie gości i ułatwienie pracy na dalszym etapie w sortowni. Jedna z mieszanek prowadziła zbiórkę nakrętek*.

Przestrzeń „Dwóch Jelonków” jest bardzo dobrze doświetlona, dzięki dużym witrynom okiennym. Oświetlenie typu LED jest więc rzadko używane. Po zakończonym dniu wyłączane są listwy zasilające. Wnętrze jeszcze bardziej kipi zielenią, odkąd pracownicy wykorzystali czas pandemii, aby rozmnożyć posiadane rośliny. Dodatkowo za budynkiem, znajduje się kilka rabat z ziołami, o które mieszkańcy dbają, i które wykorzystują. „Dwa Jelonki” posiadały kompostownik, który został przekazany do Ogrodu Społecznościowego* Fort Bema.

Zostały zakupione drewniane zabawki dla dzieci, o wiele trwalsze, niż plastikowe odpowiedniki. W garażu są gromadzone rzeczy, np. różnego typu opakowania, pozostałości powarsztatowe. Każde działanie rozpoczyna się od przejrzenia powstałego zasobu w myśl zasady „Zanim zaczniesz działać – sprawdź, co już masz”. W efekcie sporo rzeczy, które wylądowałyby w śmieciach, jest na nowo przetwarzanych (np. projekt „Dzieciniec”, w ramach którego dzieciaki aranżowały swoje ulotne place zabaw).

Program obfituje w propozycje mające na celu podnieść poziom wiedzy praktycznej. Odbywały się spotkania na temat ekologicznego „zrób to sam” (DIY*), w ramach których mieszkańcy przygotowywali m.in. woskowijki* i środki czystości. Działania proekologiczne nie tylko wiążą się z ogromnym zainteresowaniem odbiorców, lecz także osób, które chciałyby się podzielić wiedzą z zakresu ekologii. Formuła miejsca aktywności lokalnej w tym pomaga. W „Dwóch Jelonkach” taką osobą

została Pani Małgorzata Zawilska - autorka bloga „Inżynier w zielonych okularach”, która prowadziła m.in. spotkanie o oszczędzaniu wody czy o tym jak działa oczyszczalnia ścieków pt. „Dokąd płynie kupa?”. Regularnie są organizowane garażówki* i wymianki*- np. książek, odzieży i zabawek dla dzieci. Ważne okazuje się tu wsparcie wolontariuszy, z którymi w ramach integracji i podziękowania za wsparcie gotowany jest gar wielkiej zupy, zamiast zamawiania pizzy. Takie podejście nie tylko uczy przygotowania zdrowych posiłków od podstaw, czy powoduje zmniejszenie liczby śmieci w postaci zatłuszczonych pudełek, lecz także pełni funkcje wzmacniania więzi.

*

Słowniczek:

DYI (and. Do It Yourself) – dosłownie „zrób to sam”, idea związana z samodzielnym wykonaniem różnych typów działań, rzeczy, bez wsparcia profesjonalistów. Polskim guru idei DYI był Adam Słodowy.

Garażówka – inaczej pchli targ, czyli miejsce, w którym można sprzedać lub nabyć przedmioty w atrakcyjnych cenach. Świetny sposób na uwalnianie niepotrzebnych, ale sprawnych, niezniszczonych rzeczy. W ten sposób wydłużamy ich cykl życia i ograniczamy wyrzucanie tych nadających się do ponownego użytku.

Ogród społecznościowy – to fragment terenu należącego do miasta lub gminy przeznaczony dla mieszkańców pod uprawę warzyw i owoców, czy roślin ozdobnych.

Inicjatorem projektu może być instytucja, organizacja pozarządowa, spółdzielnia mieszkaniowa lub grupa nieformalna. Miejsce, w którym znajduje się ogród może także zaspokajać potrzeby edukacyjne, rekreacyjne, czy kulturalne.

Miejsce Aktywności Lokalnej (w skrócie MAL) – przestrzeń przeznaczona na realizację aktywności mieszkańców. Może to być część instytucji kultury lub miejsce prowadzone przez organizację pozarządową.

Woskowijka - rodzaj szmatki pokrytej substancją na bazie wosku, służącej jako wielorazowe, elastyczne opakowanie do żywności. Z powodzeniem zastępuje torebki papierowe, folię spożywczą, aluminiową lub jednorazowe pojemniki plastikowe.

Wymianka – tematyczne spotkania, podczas których oddajemy niepotrzebne rzeczy w zamian za inne lub po prostu za darmo.

Zbiórki nakrętek – nakrętki do mleka, soków, czy wody są wykonane z lepszej jakości tworzywa, ich wstępna selekcja pomaga je skuteczniej przetworzyć, czasami jest powiązana ze zbiórką na cele charytatywne.

Białołęcki Ośrodek Kultury, Miejsce Aktywności Lokalnej „3 pokoje z kuchnią”

**ul. Głębocka 84,
03-287 Warszawa**

**bok.waw.pl
3pokoje@bok.waw.pl**

tel. 667 949 056

W „3 pokojach z kuchnią” funkcjonuje punkt wymiany roślin. Można tu przynieść te, które mamy w nadmiarze, albo gdy nie jesteśmy w stanie się dłużej nimi zajmować. Miejsce jest otwarte dla osób chcących wzbogacić swoją domową kolekcję flory. „3 pokoje z kuchnią” posiadają swój ogródek warzywny, o który dbają mieszkańcy. Wyhodowane warzywa wzbogacają poczęstunek serwowany podczas różnych wydarzeń.

Do tej pory odbyło się wiele warsztatów, m.in. z upcyclingu*, czy tworzenia przyjaznych środowisku zabawek dla dzieci. Mieszkańcy sami proponują aktywności, które wpisują się w działania proekologiczne, np. rękodzieło, czy decoupage*. Wśród odbiorców promowane jest zbieranie deszczówki i inne aktywności proekologiczne. Regularnie odbywa się wymiana zabawek i ubranek dla dzieci. Wielokrotnie odbywały się zbiórki nakrętek na cele charytatywne.

Śmieci są segregowane. Przed pandemią COVID-19 funkcjonował również kompo-

stownik. W doborze podwykonawców (firmy sprzątajęcej, czy dostarczającej usługi cateringowe) pod uwagę brany jest klucz ekologiczny.

Spora część wyposażenia kuchennego pochodzi od mieszkańców - m.in. naczynia, garnki czy toster. Ogólnodostępne książki, zabawki, czy niektóre meble to także prezent od odbiorców. W ten sposób nie wylądowały one na wypisku śmieci i zyskały drugie życie. Wodę, w tym wrzątek, pobiera się z dystrybutora, który podpięty jest bezpośrednio do wodociągu. Naczynia myje się w zmywarce.

Oświetlenie to energooszczędne żarówki, ale w ciągu dnia dostęp do światła dziennego wzmocniony jest także poprzez okna sufitowe.

Ogranicza się do minimum liczbę wydruków. Jedynie pojawiają się plakaty z programem na cały miesiąc, a odbiorcy, jeśli chcą go zabrać ze sobą, to fotografują. Nie ma ulotek. Wszystkie potrzebne dokumenty drukuje się dwustronnie, ograniczając tym samym zużycie papieru, także dzięki elektronicznemu systemowi obiegu dokumentów.

*

Słowniczek:

Decoupage (fr.) – zdobienie przedmiotów codziennego użytku poprzez naklejanie specjalnie przygotowanego wzoru wyciętego z papieru.

Upcycling (ang.) – twórcze przetworzenie odpadów, nadające im nową wartość, funkcję.

Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Wola m.st. Warszawy

**Główna siedziba:
al. Solidarności 90,
01-003 Warszawa**

www.bpwola.waw.pl

tel. 22 838 37 91

**„EKOTEKA”,
ul. Żytnia 64,
01-156 Warszawa,
tel. 22 631 63 45**

**Biblioteka dla Dzieci i Młodzieży nr 25,
w73@bpwola.waw.pl**

**Wypożyczalnia dla Dorosłych i Młodzieży nr 73 ,
bd25@bpwola.waw.pl**

Wypożyczanie książek to kwintesencja ekonomii współdzielenia*. Zjawisko ważne nie tylko ze względu na wartość wielokrotnej możliwości skorzystania przez wiele osób z tej samej publikacji, lecz także ograniczenie marnowania zasobów, bądź tworzenia śmieci w wyniku zakupu książek online - ich pakowania i dystrybucji.

Bibliotekarze doskonale orientują się w bieżących trendach czytelniczych, a jednym z nich jest zwiększone zainteresowanie wydawnictwami dotyczącymi ekologii. Wyjątkowo udanym zatem po-

mysłem jest sprofilowanie dwóch sąsiadujących ze sobą filii wolskiej biblioteki pod kątem tematyki ekologicznej. Jest to efekt obserwacji poczynionych przez pracowników tych bibliotek – wyraźnie dostrzegalny wzrost zainteresowania literaturą o tematyce ekologicznej i rozrastający się rynek ekowydawnictw. Nie bez znaczenia są także osobiste zainteresowania samych pracowników biblioteki, dla których temat ekologii jest niezwykle istotny. Dlatego też obie filie, dla dorosłych i dla dzieci, zostały przemianowane na „Ekotekę”, specjalizującą się w podnoszeniu świadomości ekologicznej czytelników poprzez gromadzenie i upowszechnianie ekoliteratury.

Jednak potrzeba realizacji działań proekologicznych w bibliotece pojawiła znacznie wcześniej i ucieleśniła się podczas realizacji rocznego „Zielonego Projektu”, w ramach którego przeprowadzono serię warsztatów dla dzieci i dla dorosłych. Skupiono się wtedy głównie na idei DYI (ang. Do It Yourself, czyli „zrób to sam”) - przerabiania różnych materiałów, np. przygotowanie lalek z pozostałości po zajęciach edukacyjnych lub tworzenia kosmetyków. Uczestnicy projektu pomogli w zakładaniu ogrodu w Klubie „Pod Daszkiem”, który jest częścią Ośrodka Pomocy Społecznej Dzielnicy Wola. Utworzony wtedy kwietnik pełni rolę hortiterapeutyczną* dla gości Klubu.

Przestrzeń „Ekoteki” wypełniona jest roślinami, które zajmują każdy parapet czy półkę. Co ciekawe, jeden z kwietników przygotowano np. ze starej osłonki na grzejnik, która zachowała się po remoncie innego budynku. Szyld „Ekoteki” został z kolei wypalony na drewnianej desce, dzięki cze-

Organizowany jest cykl „Ekologicznie jest ślicznie”, który cieszy się ogromnym zainteresowaniem wśród grup przedszkolnych i szkolnych, ale oferta jest także dostępna dla grup tworzonych z osób zgłaszających się indywidualnie. Aktualnie w przestrzeni biblioteki jest wystawa, która w prosty sposób opowiada o tym, jak prowadzić bardziej ekologiczny tryb życia, np. dlaczego warto wybierać rower jako środek przemieszczania się. Zorganizowano także warsztaty online, dotyczące segregacji śmieci i zero waste* dla początkujących. Jedno ze spotkań dyskusyjnego klubu książki było poświęcone wydawnictwu o tematyce ekologicznej.

Pracownicy zbierają papier na makulaturę, która jest odbierana przez prywatną firmę. Usługa ta gwarantuje, że nie zostanie ona zanieczyszczona oraz że będzie efektywnie przetworzona. Zaprzeszono druk ulotek na rzecz pojedynczych plakatów prezentujących całościowy program. Nie ma mowy o wydrukach promocyjnych do pojedynczych wydarzeń. Wprowadzono elektroniczny obieg dokumentów i dwustronny druk biurowy. Zrezygnowano także z balonów jako dekoracji podczas wydarzeń dla dzieci. Przemyślano kwestię gadżetów i podjęto decyzję o całkowitej rezygnacji z tanich rozwiązań o słabej jakości, zazwyczaj plastikowych, na rzecz bardziej wartościowych - np. wytrzymałych plecaków i toreb uzyskanych z recyclingu.

Ponadto, na wydarzeniach nie podaje się wody w plastiku, pracownicy także na co dzień piją kranówkę. Dwa lata temu wyeliminowano plastikowe siatki, w które pakowano wypożyczone książki w deszczowe dni. Mieszkańcy już wiedzą, że muszą

mieć swoje torby. Zminimalizowano okładanie książek w plastikowe obwoluty. Każdy pracownik ma także swój ręcznik, który zabiera do prania do domu. Nie ma zatem potrzeby korzystania z suszarki, czy ręczników papierowych. W koszach są biodegradowalne worki na śmieci. Planowane jest uruchomienie schroniska dla roślin, gdzie czytelnicy będą mogli oddać niepotrzebne doniczki.

*

Słowniczek:

Ekonomia współdzielenia – współużytkowanie dóbr i usług w celu poszerzenia możliwości wykorzystania ich potencjału przy jednoczesnej minimalizacji negatywnego wpływu na środowisko, np. wspólne dojazdy do pracy jednym samochodem.

Hortiterapia – wsparcie w leczeniu chorób powstałych w wyniku wypadków, udarów, czy kryzysu psychologicznego, jak depresja czy uzależnienie, a także jako element resocjalizacji więźniów polegający na lekkich pracach ogrodowych lub przebywanie w otoczeniu roślin.

Zero waste (ang. zero odpadów) – minimalizowanie lub całkowite eliminowanie wytwarzania śmieci, np. poprzez kupowanie produktów luzem do swoich pojemników, czy siatek.

Bielański Ośrodek Kultury, Filia Estrady / Miejsce Aktywności Lokalnej „Studnia”

**ul. Estrady 112,
Warszawa 01-932**

**bok-filia.eu
info@bok-filia.eu**

tel. 22 835 54 44

Położenie Filii Bielańskiego Ośrodka Kultury jest niezwykle korzystne - jedynie pięć minut spacerem od Puszczy Kampinoskiej. Obok budynku znajduje się ujęcie wody oligoceńskiej, z którego często korzystają okoliczni mieszkańcy. Stąd też wzięła się nazwa powstałego w Filii Miejsca Aktywności Lokalnej - „Studnia”.

Filia BOK ściśle współpracuje z Wydziałem Ochrony Środowiska Dzielnicy Bielany, który już drugi rok z rzędu wspiera cykl „Natura i kultura”. W ramach programu odbyły się warsztaty m.in. zero waste, produkcji ekologicznych środków czystości, upcyklingu czy kompostowania. Bardzo dużym zainteresowaniem cieszyło się spotkanie na temat kuchni prymitywnej, w ramach którego odkrywano dawne, słowiańskie receptury, np. jabłka zapiekane w glinianym dzbanie, czy placki przygotowywane na ognisku. Uczestnicy wzbogacili się także o wiedzę dotyczącą leczniczych właściwości roślin leśnych, czy dawnych metod przygotowywania kosmetyków np. z dziko rosnącej mydlnicy. Odbył się również cykl

„Fermentuję, nie wyrzucam”, w ramach którego poprowadzono warsztaty kiszenia, wzbogacone o wskazówki, jak pożytecznie wykorzystać całe warzywa, np. pesto z liści rzodkiewki.

W ramach projektu „Blżej siebie, bliżej natury” odbywają się spotkania dotyczące edukacji ekologicznej. Filia promuje aktywny wypoczynek na łonie natury w różnych formach. Wraz z Fundacją Laif Change przygotowano projekt „Misja dobrostan” w myśl zasady „zdrowy człowiek - zdrowe otoczenie”. Cykl okazał się niezwykle wartościowy, szczególnie w okresie pandemii. Bliskość Puszczy Kampinoskiej sprzyja wspólnym spacerom zielarskim i botanicznym, wzbogaconym o wykłady na temat leśnych roślin, z których można pozyskać lecznicze olejki i kosmetyki.

W ramach grantu na rozwój partnerstw, wspólnie ze uczniami pobliskiej szkoły podstawowej, realizowany jest tzw. „Dziki dzień”, w ramach którego wolontariusze zbierają śmieci w lesie. Na koniec dnia, jako podziękowanie za ich zaangażowanie, przygotowywana jest uczta ze specjałów kuchni prymitywnej.

Na terenie Miejsca Aktywności Lokalnej „Studnia” znajduje się pasieka powstała dzięki funduszom Urzędu Dzielnicy Bielany. Opiekują się nią wykwalifikowani pszczelarze. Osoby chętne mogą uczestniczyć w półrocznym kursie pszczelarstwa, a dla mieszkańców raz w roku organizowane jest wspólne miodobranie. Założono także ogród warzywny, w którym rośliny są wzbogacane pożytecznymi mikroorganizmami pozwalającymi uniknąć chemicz-

nego nawożenia (Pro Bio Emy).

Z przestrzeni Filii zniknęły pojedyncze kosze na śmieci, a postawiono pojemniki wielofrakcyjne. Podczas realizowanych wydarzeń programowych, uczestnikom oferuje się do picia lokalną wodę oligocieńską, a kawa i herbata parzone są w dużych termosach. Wnętrze budynku jest wypełnione naturalnym światłem dzięki licznym dużym oknom. Dla rowerzystów dostępne są stojaki rowerowe.

W planach ekologicznej działalności programowej MAL „Studnia” jest sąsiedzka wymiana roślin oraz realizacja projektu ogrodu deszczowego*.

*

Słowniczek:

Ogród deszczowy – specjalnie przygotowana rabata nawadniana wodą opadową. Najczęściej takie rabaty zlokalizowane są przy wylocie rynien lub w miejscach, które gromadzą nadmiar wody. Minimalizują one gwałtowny odpływ deszczówki do kanalizacji. Wypełnione są wodolubnymi roślinami, zasadzonymi na wielowarstwowym podłożu, sprzyjającym obiegowi zgromadzonej wody.

Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski

**ul. Jazdów 2,
00-467 Warszawa**

**u-jazdowski.pl
info@u-jazdowski.pl**

**tel. 22 628 12 71 73
wew. 135, 510 160 779**

Od lat w programie Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski (CSW) obecne są wątki związane z ochroną naszej planety. Wielość proponowanych działań pokazuje, że dla artystek i artystów, kuratorów i kuratorek kwestie związane z ekologią są niezwykle istotne. Kwintesencją takiego myślenia były projekty „Zielony Jazdów”, „Archipelag Jazdów:” oraz „Ogród Miejski Jazdów”. „Zielony Jazdów” był pierwszym projektem, do którego świadomie nie zostały wydrukowane materiały promocyjne, a komunikacja odbywała się głównie wirtualnie. Program był wypełniony prelekcjami, dyskusjami i warsztatami, mającymi zwiększać świadomość ekologiczną uczestników wydarzeń.

W 2012 roku, w ramach programu rezydencji artystycznych - artyści Juliette Delventhal i Paweł Kruk, przy wsparciu grupy „Trawnik to nie wszystko”, stworzyli ogród permakulturowy* na terenie CSW. Wyhodowane warzywa i zioła stały się surowcem wykorzystywanym w ramach warsztatów kulinarnych. W trakcie spotkań zachęcano i promowano ideę miejskiego ogrodnictwa* i permakultury.

W odniesieniu natomiast do pracy zespołu na co dzień w Zamku Ujazdowskim, w toku wewnętrznych działań, udało się zorganizować regularne spotkania pracowników w celu stworzenia ekologicznej strategii instytucji. Istotna była tu reprezentacja osób z każdego działu. Pomysł był oddolną inicjatywą zespołu, który zyskał poparcie dyrekcji. W ramach spotkań rozpoznano potrzeby szkoleniowe pracowników, choćby z zasad recyklingu. W ramach rocznej pracy przygotowano dokument z wytycznymi odnośnie tego, jak Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski może przeobrazić się w instytucję przyjazną środowisku.

Ustalono, że na organizowane przez CSW wydarzenia nie będzie kupowana woda w butelkach. W kuchni dostępne są kosze na segregację śmieci i pojemnik na plastikowe nakrętki. Zrezygnowano z parkingu dla samochodów przed głównym wejściem do instytucji na rzecz zwiększenia liczby stojaków rowerowych.

Park okalający Zamek Ujazdowski jest pod opieką dendrologów. Dzięki oznaczeniom możemy poznać nazwy gatunków drzew. Liście są grabione i usypywane w kopczyki, nie wywozi się ich i nie pakuje do plastikowych toreb. Dzięki temu gleba wzbogaca się o cenne składniki odżywcze, a zwierzęta takie jak choćby jeże czy wiewiórki mogą znaleźć w zimnych sezonach schronienie. W ramach programu „Erasmus+”, wraz z Centrum Kultury Zamek w Poznaniu i Fundacją Inna Przestrzeń, pracownicy odbyli wizyty studyjne w zagranicznych instytucjach i organizacjach w celu podniesienia wiedzy z zakresu społecznie włą-

czającej edukacji ekologicznej. Kilka z prezentowanych wystaw, m.in. „Kurz” i „Gotong Royong. Rzeczy, które robimy razem”, powstały z wykorzystaniem pozostałości po poprzednich projektach.

*

Słowniczek:

Ekonomia cyrkularna – inaczej gospodarka o obiegu zamkniętym, jest to sposób na ograniczenie lub wyeliminowanie powstających odpadów, polegający na ponownym włączeniu ich w system produkcji, np. poprzez przetworzenie czy zmianę sposobu wykorzystania.

Miejskie ogrodnictwo – hodowanie roślin jadalnych na terenach miejskich. Pomaga uzyskać niezależność żywnościową, pozwala cieszyć się lokalnymi produktami (brak potrzeby dystrybucji na dalekie odległości), usprawnia cyrkulację wody w mieście poprzez zmniejszanie powierzchni nieprzepuszczalnych.

Ogród permakulturowy – nasadzenia roślin wieloletnich występujących w danym klimacie, w sposób taki, by wykorzystać naturalne zasoby i surowce, np. deszczów

Dom Kultury Dorożkarnia

**ul. Siekierska 28,
00-709 Warszawa**

**www.dorozkarnia.pl
biuro@dorozkarnia.pl**

tel. 22 841 91 22

Na warszawskich Siekierkach jest grupa mieszkańców, dla których ekologia jest ważna. To właśnie w pobliskiej Dorożkarni znaleźli dla siebie przyjazną przestrzeń. Jedną z osób zaproponowała „Dzierganie dla klimatu”. Podczas spotkania, przy wspólnym robieniu na drutach, toczyła się rozmowa na temat szkodliwości przemysłu odzieżowego dla środowiska i ciężkich warunków, w jakich są produkowane ubrania sieciowych marek. Dziergacze byli zachęceni do przynoszenia włóczek z drugiej ręki, powstałych ze sprutych swetrów z lumpeksów. Wspólnie z mieszkańcami przygotowano woreczki na warzywa i owoce oraz woskowijki do pakowania kanapek. Odbływały się warsztaty tworzenia zabawek z recyklingu. Wielokrotnie były organizowane wyprzedaże garażowe książek, produktów dla dzieci czy przedmiotów ogólnego użytku. Wolontariuszki proponowały wspólne przerabianie ubrań.

W kuchni pracowniczej jest zmywarka. Pojemniki do segregacji śmieci są dostępne dla pracowników oraz dla widzów. W trakcie wydarzeń nie korzysta się z plastikowych, jednorazowych naczyń i sztućców. W korytarzach światło aktywowane jest przez czujnik fotokomórki. W budynku do-

minuje oświetlenie typu LED. Pracownicy wymieniają się ubraniami. Wkoło budynku rośnie lawenda i wiśnia. Dla uczestników wydarzeń dostępne są stojaki rowerowe.

W ramach działań programowych, tematyka tegorocznych, wakacyjnych półkolonii dotyczyła przyrody i ochrony środowiska, wzbogacana o rozmowy na temat energii odnawialnej, roli żywności, kwestie marnowania żywności i wartości płynących ze spożywania warzyw. Wspólnie zasadzono rzeżuchę, cukinię i pomidory. Rodzice dzieci biorących udział w zajęciach byli poproszeni o wyposażenia młodych uczestników w swoje bidony lub kubki, by uniknąć wykorzystywania jednorazowych, plastikowych naczyń.

Niestety, pandemia COVID-19 przerwała przygotowania do utworzenia Siekierkowskiego Ogrodu Sąsiedzkiego. W ramach zrealizowanych prac powstała grupa na Facebooku o tym samym tytule, która miała pomóc zebrać sąsiadów interesujących się ogrodnictwem. Obecnie grupa ta funkcjonuje jako przestrzeń wymiany wiedzy. Ponieważ ogród ma się pojawić poza obszarem Dorożkarni, prowadzone są rozmowy z Zarządem Zieleni Miejskiej w celu wybrania odpowiedniego terenu.

Do zespołu Dorożkarni należy kotka Hesja, którą opiekuje się Pan Portier.

Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

**ul. Mordechaja Anielewicza 6,
00-157 Warszawa**

**www.polin.pl
polin@polin.pl**

tel. 22 47 10 300

Wśród pracowników Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, jest duża potrzeba zajęcia się tematem ekologii oraz zebrania i uspołnienia dobrych praktyk w tym zakresie. Mocna inspiracja do pogłębienia tematyki związanej z ekologią pojawiła się, jako przemyślenia po konferencji „We Are Museums”, która odbyła się w 2019 roku w Muzeum Śląskim w Katowicach i dotyczyła roli jaką muzea mogą odegrać w ochronie klimatu.

We wspólnych biurowych przestrzeniach znajdują się kosze do recyklingu wraz ze stale aktualizowanymi wskazówkami od Działu Administracyjno-Organizacyjnego, uwzględniającymi szczególnie te odpady, których segregacja stanowi problem dla pracowników, np. zatłuszczony papier. Wprowadzono w tej kwestii obowiązek przestrzegania reguł segregacji, m.in. poprzez usunięcie indywidualnych koszy spod biurek pracowników, w których odpady były mieszane, a ich opróżnianie odbywało się zbyt często. W pokojach aktualnie znajdują się dwa pojemniki - na papier i na suche śmieci zmieszane (zgodnie z instrukcją). Kosze zbierające pozostałe typy odpadów (szkło, tworzywa sztuczne, bio)

znajdują się w pomieszczeniach wspólnych dla większej grupy pracowników. Prześladowano także proces związany z tym, jak firma sprzątająca w muzeum traktuje posegregowane przez pracowników śmieci oraz do których kontenerów następnie te odpady trafiają. Warto uwzględnić ten aspekt podczas planowania przetargu na firmę sprzątającą. Ponadto, na każdym piętrze jest zmywarka, które uruchamia się dopiero, gdy zostaną w całości zapełnione brudnymi naczyniami.

Instytucja zainwestowała w energooszczędne rozwiązania dotyczące oświetlenia. Pracowników uczula się na wyłączanie światła tam, gdzie jest ono niepotrzebnie zapalone oraz zachęca do korzystania z punkowego oświetlenia przy niepełnej obsadzie w pokoju.

Złożony został wniosek do Programu „Czyste Powietrze” Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na dofinansowanie paneli fotowoltaicznych. Zastosowane są listwy, które pozwalają wyłączyć jednym przyciskiem sprzęt z opcji stand-by*. Na korytarzach zamontowane są fotokomórki uruchamiające światło. Znakomita część przestrzeni biurowej ma duży dostęp do naturalnego światła dzięki szklanym ścianom, pełniącym rolę elewacji budynku. W części biurowej, pomieszczenia są częściowo rozdzielone przeszklonymi ścianami, co umożliwia doświetlanie korytarzy naturalnym światłem. Podobne rozwiązanie charakteryzuje hol główny muzeum - dzięki pełnemu przeszkleniu jednej z głównych ścian - przestrzeń jest w pełni oświetlona światłem dziennym.

Odnosnie wewnętrznego obiegu dokumentów - w większości przypadków, na co dzień, obieg odbywa się elektronicznie. W przypadku wydruków - obowiązuje dwustronny wydruk na papierze z recyklingu.

Praktykuje się picie kranówki, dostępny jest także dyspozytor z wodą z wodociągu, co pozwala na pobieranie gorącej wody do zaparzania herbaty bez konieczności uruchamiania czajnika. Ekspres do kawy jest na ziarna, zakupywane w dużych, ekonomicznych opakowaniach. Pozwala to ograniczyć produkcję śmieci w postaci filtrów, czy kapsułek. Na wspólnym kartonie mleka zaznacza się datę otwarcia, aby uniknąć otwierania nowego przed zużyciem aktualnego. Jest także zwyczaj dzielenia się nadmiarem jedzenia. Funkcjonuje wewnętrzna jadłodzielnia* - czyli specjalnie przeznaczona do tego półka w lodówce, na której zostawiane są nieprzeterminowane produkty do wzięcia. Poza tym, pozostałości po cateringach są wykładane w pracowniczych kuchniach do wspólnego zjedzenia, o czym pracowników informuje się drogą mejlową.

Przechodząc do produkcji publikacji promocyjnych - podobnie jak w innych instytucjach, pandemia COVID-19 przysłużyła się całkowitemu zaprzestaniu produkcji tego rodzaju druków. Wiąże się to z ograniczeniem dotychczasowej działalności i zmiany formuły na wirtualną, jak również z restrykcjami sanitarnymi odnośnie minimalizowania dotykania powierzchni w ogóle. Pojawiła się zatem okazja do przemyślenia częstotliwości i sposobu tworzenia druków promocyjnych w no-

wej rzeczywistości. Np. niektóre katalogi zaczęto udostępniać także w wersji cyfrowej, co nie tylko obniżyło koszty związane z ich rozsyłaniem, lecz także zmniejszyło zużycie papieru. Przed wejściem do Muzeum znajduje się tablica (wewnętrznie zwana „totemem”), na której publikowany jest miesięczny program instytucji. Zatem każdy może przyjść i bez pobierania ulotki sprawdzić najbliższe plany instytucji.

Podjęto także wątek nadawania drugiego życia architekturze powystawowej. Produkty powystawowe byłyby wystawiane na sprzedaż, a w przypadku braku kupców, oddane osobom chętnym do przejęcia niepotrzebnych zasobów. Już w trakcie projektowania przyszłej ekspozycji należy oczywiście szukać metod i technik aranżacji przestrzeni wystaw możliwie najbardziej przyjaznych środowisku. Jednorazowo zrealizowano aukcję powystawowych krzeseł stylizowanych na lata sześćdziesiąte, które były elementem aranżacji wystawy „Obcy w domu. Wokół Marca '68”. Zysk został przeznaczony na cele charytatywne.

Muzeum zachęca, by dojeżdżać do budynku w sposób najmniej szkodzący środowisku. Przed wejściem znajdują się liczne stojaki rowerowe. Nieopodal wejścia jest także przystanek autobusowy i stacja rowerów miejskich Veturillo.

Wątki ekologiczne pojawiały się także w działaniach programowych POLIN, np. w ramach cyklicznych projektów „TISZ - Festiwal Żydowskiego Jedzenia”, czy „Łąka Leśmiana” (realizowana na terenach zielonych, okalających instytucję). Były to m.in. spotkanie z Kooperatywą Dobrze i Stani-

ławem Łubieńskim - autorem pozycji „Książka o śmieciach”, warsztaty kulinarne zero waste, oparte na lokalnych produktach, czy recyklingowe wyplatanie dachu szałasów.

*

Słowniczek:

Jadłodzielnia – ogólnodostępna szafa czy półka w lodówce, gdzie możemy zanieść nieprzeterminowaną, ale niepotrzebną nam już żywność, a którą ktoś jeszcze może wykorzystać.

W Warszawie funkcjonuje więcej takich punktów.

Stan-by (ang. gotowość) – stan czuwania urządzeń podłączonych do sieci elektrycznej, powodujący dalszy pobór i zużycie energii, choć często mniejszy, niż w przypadku aktywnego stanu typowej pracy.

Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie

**ul. Stanisława Kostki Potockiego 10/16,
02-958 Warszawa**

**www.wilanow-palac.pl
muzeum@muzeum-wilanow.pl**

tel. 22 544 27 00

Muzeum Pałacu Króla Jana III, wraz z Rezerwatem przyrody Morysin, wchodzi w skład Wilanowskiego Parku Krajobra-

zowego. Ten jedyny na terenie Warszawy park krajobrazowy powstał w celu ochrony m.in. pozostałych elementów dawnych układów urbanistycznych przed gwałtownie rozrastającą się zabudową na dawnych terenach pól wilanowskich. Nie tyle, żeby hamować powstawanie nowych inwestycji, lecz wesprzeć je w tworzeniu projektów harmonijnych i współgrających z otaczającym go w krajobrazem, bez naruszania walorów przyrodniczych oraz ciągów komunikacyjnych. Głównym inicjatorem przygotowania planu ochrony było właśnie Muzeum Pałacu Króla Jana III, którego rdzenną misją jest ochrona podległych terenów o charakterze historyczno-przyrodniczym. Wpisuje się to w treść rezolucji dotyczącej odpowiedzialności muzeum za krajobraz, przegłosowanej na Konferencji Generalnej ICOM* w 2016 roku.

Muzeum Pałacu Króla Jana III aktywnie współpracuje z Zarządem Zieleni Miejskiej, z Urzędem Dzielnicy Ursynów, Marszałkiem Województwa Mazowieckiego oraz instytucjami badawczymi w celu zabezpieczania walorów przyrodniczych okolicy. Jako ekspert wspiera dzielnicę np. w doborze odpowiednich nasadzeń, aby uniknąć gatunków inwazyjnych, bądź podatnych na choroby. Muzeum udało się także zabrać ważny głos w odniesieniu do planowanej budowy lokalnego centrum handlowego, proponując poprawki do projektu, mające na celu, m.in. minimalizację generowanego hałasu i nierównomiernego rozkładania się temperatur oraz uwzględniające dobór zieleni pod kątem różnorodności biologicznej. Tym samym, Muzeum zaoferowało wsparcie deweloperowi w realizacji projektu bardziej zrównoważonego i spójnego

z lokalnym otoczeniem.

Na terenie Muzeum, pośród zasianych kwiatnych łąk, znajdują się domki i budki lęgowe dla ptaków oraz pasieki. Regularnie zbiera się siewki, z których powstają wystawione na sprzedaż sadzonki. Nie stosuje się spalinowych dmuchaw do liści – nadmiar zgromadzonych zbiera się pod krzewami lub kompostuje. Po rozległych terenach zielonych należących do Muzeum, pracownicy poruszają się elektrycznymi wózkami lub rowerami, by ograniczyć hałas i wydzielanie spalin.

Pracownicy muzeum piją na co dzień w biurze kranówkę, która dodatkowo jest oczyszczana przez filtry uzdatniające. Nie korzysta się z jednorazowych kubków, czy sztućców. We wspólnych przestrzeniach zamontowane są czujniki ruchu. Każdy komputer ma odgórnie ustawione wygaszanie ekranu, w celu ograniczenia energii zużywanej przy odejściu od biurka. Każde stanowisko pracy jest wyposażone w listwę odcinającą pobór prądu. Zamiast zasilać drobny sprzęt bateriami, korzysta się z akumulatorów wielokrotnego użytku. Stosowany jest elektroniczny obieg dokumentów, pozwalający na wielokrotne nanoszenie poprawek na dokumenty.

Dostępny papier biurowy na codzienny użytek pochodzi z recyklingu. Wprowadzenie wspólnej drukarko-kserokopiarki uruchomianej poprzez identyfikator wpłynęło na znaczące zmniejszenie liczby wydruków. Do nadawanych przesyłek ponownie wykorzystuje się raz już użyte opakowanie. W przestrzeniach biurowych nastąpiła całkowita rezygnacja z koszy indywidualnych

na rzecz wspólnych pojemników do segregacji śmieci. Pracownicy są uczulani na przykręcanie grzejników w trakcie wietrzenia pomieszczeń. Zakazane zostały elektryczne piecyki.

W toaletach dozowniki są wypełnione mydłem spienionym, które jest bardziej wydajne. W kabinach dostępny jest jedynie ekologiczny szary papier.

Program muzeum obfituje w lekcje kulinarne i spacerzy przyrodnicze. W ramach projektu „Ogród, kuchnia, stół” zrekonstruowano historyczne dania, przygotowane z upraw danych gatunków warzyw, czy zbóż. „Szkóły z klimatem” to nowe przedsięwzięcie Muzeum, które ma na celu zaangażowanie wybranych placówek edukacyjnych w szereg działań mających na celu podniesienie świadomości ekologicznej uczniów.

*

Słowniczek:

ICOM – Międzynarodowa Rada Muzeów (skrót z ang. „International Council of Museums”) – pozarządowa organizację mająca na celu reprezentowanie głosu muzeów na arenie międzynarodowej, powstała przy udziale UNESCO w 1946 roku.

Służewski Dom Kultury

**ul. Bacha 15,
02-743 Warszawa**

**www.sdk.waw.pl
sdk@sdk.waw.pl**

**tel. 22 843 91 01,
22 397 72 71**

Służewski Dom Kultury (SDK) – to miejsce, w którym troska o środowisko jest zakorzeniona w misji instytucji już od 30 lat. Szczęśliwie miłość do natury odczuwa się tutaj na każdym kroku.

Pierwszym charakterystycznym wyznacznikiem przyrodniczej pasji jest budynek Służewskiego Domu Kultury, który już na etapie projektowania został przewidziany, jako miejsce harmonijnie wtapiające się w otoczenie malowniczego Parku Dolinka Służewiecka. Jego drewniana bryła stylizowaną przywołuje skandynawskie domki.

SDK prowadzi wraz z mieszkańcami ogród społecznościowy, którego powstanie było jedną z pierwszych tego typu inicjatyw w Warszawie. Za szeregiem grządek znajduje się kompost oraz piec, zbudowany ze słomy i gliny. Na terenie domu kultury gromadzona jest deszczówka do podlewania grządek. Nieopodal dostępny jest plac zabaw dla dzieci, wykonany w większości z drewna. Okalają go drewniane ławy.

Niedaleko znajdują się drzewka owocowe, m.in. grusze, jabłonie, wiśnie, których liczba zwiększa się każdego roku dzięki dosa-

dzeniom. Ich obecność jest kluczowa dla egzystowania w okolicy owadów zapylających*.

Przed głównym wejściem do budynku oraz na terenie ogrodu, znajdują się liczne stojaki rowerowe. Także bliskość stacji metra Służew sprzyja ekologicznej formie docierania na miejsce. Dostępny jest także parking samochodowy, którego powierzchnię uformowano z ażurowej kostki brukowej, co w przypadku opadów deszczu pozwala na spływanie wody do gleby. Teren parkingu jest doświetlany energią elektryczną uzyskaną z pracującego na miejscu wiatraka.

Na terenie Służewskiego Domu Kultury mieszkają uwielbiane przez odwiedzających go gości zwierzęta. Są tu kozy, kilka pszczelich rodzin, wokół budynku znajdują się liczne budki dla ptaków, udostępnione są poidła oraz hotele dla owadów*. Z kolei w środku natkniemy się na kojące akwarium. Umożliwienie bliskiego kontaktu ze zwierzętami stało się wizytówką instytucji, co pełni tym samym nieocenioną funkcję edukacyjną. Warto dodać, że w logo SDK-u widnieje głowa koziołka.

Część ścian we wnętrzu budynku wyłożona jest naturalnym korkiem. Takie rozwiązanie, to nie tylko ciekawy element wizualny, lecz także aspekt ekologiczny – materiały promocyjne i informacyjne wieszane są bez użycia taśmy i kleju. Przeszkłone boki pomieszczeń, pokoiów pracowniczych i rozproszone świetliki w dachu maksymalizują dostęp do naturalnego dziennego światła. W budynku oraz naokoło niego znajdują się liczne kosze do segregacji

śmieci. Na co dzień zamiast wody butelkowanej, pracownicy piją kranówkę. Jest ona także serwowana w dzbankach podczas wydarzeń. Gorąca woda jest podawana w termosach, które pozwalają utrzymywać wrzątek do parzenia herbaty lub kawy, bez wielokrotnego włączania czajnika elektrycznego.

Program instytucji, oprócz klasycznych działań kulturalnych, oferuje działania wokół tematyki ekologii. W 2019 roku były to m.in. warsztaty ogrodnicze z nauką kompostowania (różne grupy wiekowe odbiorców), plogging*, wycieczki szlakiem roślin jadalnych, zajęcia kulinarne, wykłady o permakulturze. Stałym elementem programu są spacerory ornitologiczne. Mieszkańcy mogą wypożyczać, specjalnie zakupiony w takim celu rower towarowy. Najczęściej jest on wykorzystywany do przewożenia większych zakupów, chociaż raz pomógł także w przeprowadzce.

Obecna na terenie kawiarnia przestrzega przyjętych ekostandardów: naczynia zmywane są w zmywaczce, do picia podaje się kranówkę, a kawę na wynos można otrzymać do swojego kubka termicznego.

Ponadto, wokół zabudowań Służewskiego Domu Kultury, Fundacja Sendzimira stworzyła „Klimatyczną Ścieżkę Edukacyjną”, która informuje o wpływie kryzysu klimatycznego na życie w mieście oraz tego, w jaki sposób można tym skutkom przeciwdziałać.

Służewski Dom Kultury to także miejsce licznych wizyt studyjnych. Goście z Polski i z zagranicy przyjeżdżają doświadczyć at-

mosfery tego przyjaznego miejsca oraz czerpać wiedzę z zakresu prowadzenia lokalnej instytucji kultury w zgodzie z potrzebami środowiska. Przykładem pozytywnego finału takich odwiedzin była decyzja delegacji reprezentującej Dom Kultury w Żorach o postawieniu u siebie pasieki dla pszczół.

Można śmiało zatem stwierdzić, że Służewski Dom Kultury wyznacza trendy i może przewodzić we wdrażaniu praktycznych rozwiązań z zakresu łączeniu kultury i natury.

*

Słowniczek:

Hotel dla owadów – specjalne domki-schrony dla owadów wykonane przez człowieka. O tym, które gatunki zamieszkają w budkach decyduje rodzaj wykorzystanego budulca domku (cegła, słoma, trzcina, liście, gałęzie), który przyciąga właściwe sobie owady. Zalecane jest lokalizowanie takich domków w otoczeniu roślin, które wymagają zapylania.

Owady zapylające, zapylacze - pszczoły, motyle, osy, muchówki i inne, to owady, które z globalnej perspektywy są kluczowe dla produkcji roślin oraz stabilności pól. Zapylenie roślin jest niezbędne, by mogły one wydawać owoce. Zanieczyszczenie środowiska, pestycydy, nadmierna wycinka drzew oraz kontrolowane wielkoobszarowe rolnictwo powodują znaczny spadek populacji takich owadów, w czym upatruje się jeden z czynników prowadzących do katastrofy ekologicznej.

Plogging – jogging połączony ze zbieraniem śmieci.

Spółdzielnia Kultury

www.spoldzielniaikultury.waw.pl

Spółdzielnia Kultury stanowi wyjątek w prezentowanym tu zestawieniu, ponieważ nie jest to instytucja kultury, a projekt powstały w ramach współpracy przedstawicieli środowisk kultury i samorządu. Jego podstawę stanowi internetowa platforma agregująca i prezentująca zasoby, w postaci przestrzeni lub sprzętów, którymi instytucje, organizacje, czy grupy nieformalne mogą się nieodpłatnie dzielić.

Spółdzielnia pozwala również na ponowne wykorzystywanie efektów projektów i działań w innym miejscu, przedłużając w ten sposób ich żywotność (np. wystawy, spektakle), generując tym samym nową publiczność. Taki model działalności sprzyja także ograniczaniu wydatków związanych z realizacją projektu, przy jednoczesnym uwalnianiu już pozyskanych, a rzadko wykorzystywanych sprzętów, np. sztalug, czy ekspozytorów. W efekcie pozwalamy realizować pomysły, które inaczej nie mogłyby się odbyć.

Czasami niektóre z pozycji wymienionych na stronie są przetwarzane i używane w inny, kreatywny sposób, np. wystawa prezentująca dawne wolskie ulice zrealizowana przez Bibliotekę na Woli, może zostać wykorzystana w grze terenowej lub

jako plansze edukacyjne w szkole.

Drugi obieg, czyli ponowne wykorzystanie w nowym kontekście, może być antidotum na efemeryczność produktów kultury. Dlatego do korzystania z katalogu Spółdzielni zachęcane są szczególnie osoby działające oddolnie. Na przykład, raz wyprodukowany i zagrany na profesjonalnej scenie spektakl może świetnie się sprawdzić na podwórku, angażując i dając pretekst do rozmów z lokalną społecznością. Natomiast raz przygotowana wystawa plenerowa, może zostać zaprezentowana też na innym parkowym ogrodzeniu.

Najdziwniejszy obiekt w kolekcji Spółdzielni to duży, naturalistyczny, przeskalowany ślimak, który powstał jako efekt projektu Wawerskiego Centrum Kultury pt. „Ogród zwierząt” i został wypożyczony do działania animacyjnego. Równie zaskakujący jest komplet mrówczych kostiumów, który został ponownie użyty do happeningu promującego sprzątanie po swoich psach. Przeglądając zasoby w poszukiwaniu inspiracji, można również wymyślić działanie wykorzystujące to, co akurat udało się znaleźć. Spółdzielnia Kultury w tym przypadku spełnia funkcję potencjalnego generatora pomysłów.

Działalność Spółdzielni, to przykład modelowej współpracy między samorządem, a instytucjami kultury. Projekt w pierwotnym kształcie powstał w trakcie cyklicznych spotkań dyrektorów dzielnicowych domów kultury. Szybko jednak okazało się, że prosty katalog rzeczy nie wystarczy. Kluczowe było zaangażowanie osoby, która na stałe zajmie się Spółdzielnią, która pomoże

rozpoznać zasoby, będzie go animować i promować. Samorząd pomógł urzeczywistnić pomysł, który wyszedł ze środowiska ludzi kultury. O sukcesie Spółdzielni stanowi zatem nie tylko czytelnie przygotowane narzędzie do dodawania i wyszukiwania zasobów (strona www), lecz także obecność koordynatora.

Aby promować ideę Spółdzielni Kultury, powstały cykliczne śniadania, podczas których uczestnicy mogą się lepiej poznawać i integrować, ale również pogłębiać swoją wiedzę, poznać nowe trendy, czy dzielić pomysłami. Były organizowane spotkania z pszczelarzem, z osobami działającymi na rzecz seniorów, czy ekoedukatorami. Każde śniadanie odbywa się gdzie indziej, spełniając tym samym rolę wizyt studyjnych w ciekawych miejscach. Spotkania takie, dzięki cieplej i nieformalnej atmosferze, łączą pozytywnie nastawioną do siebie społeczność, w efekcie bardziej otwartą na współdzielenie się tym posiadanymi dobrami.

Spółdzielnia Kultury jest także przedsięwzięciem, które wzorowo realizuje założenia ekonomii cyrkularnej, tym samym demokratyzuje dostęp mieszkańców do zasobów zakupionych z publicznych pieniędzy, czyli także z ich pieniędzy.

Mechanika działania Spółdzielni Kultury uczy szacunku i współdzielenia się dostępnymi dobrami, pozwala ograniczać konsumpcję, szczególnie tych nietrwałych zasobów, a także przedłużać żywotność produktów kultury. Zatem korzyści płynące z zakładania podobnych spółdzielni w innych miastach mogą być ogromne,

szczególnie teraz, kiedy w wyniku globalnej pandemii COVID-19 będziemy mieć ograniczone budżety na realizację działań kulturalnych.

**Prosty przepis
na Spółdzielnię Kultury:**

- 1. Znajdź sojuszników pomysłu, np. zapraszając na spotkanie lokalne instytucje i organizacje.**
- 2. Ustalcie zasady, które będą dawały poczucie bezpieczeństwa oraz formułę, która w jasny sposób będzie prezentować zasoby.**
- 3. Przekonajcie samorząd do sfinansowania - projektu strony pozwalającej na dodawanie i przeglądanie zasobów, pracy koordynatora, który będzie czuwał nad rozwojem i promocją projektu.**

Teatr Powszechny im. Żygmunta Hübnera

**ul. Jana Zamoyskiego 20,
03-801 Warszawa**

**www.powszechny.com
kasa@powszechny.com**

tel. 22 818 25 16

W 2016 roku Teatr Powszechny, wraz z Goethe-Institut w Warszawie i Fundacją Strefa WolnoSłowa, zainicjował powstanie społecznościowego Ogrodu Powszechnego.

Przed wejściem do siedziby ustawiono skrzynki i zasadzono warzywa, a rabaty wypełniono donicami z ziołami. Ogród spełnia cele edukacyjne i aktywizujące lokalnych mieszkańców. Odbывают się tu warsztaty ogrodnicze, czy np. spotkania reportażowego klubu książki.

Rośliny rosnące w przestrzeni ogrodu są zapylane przez pszczoły, zamieszkujące ule ustawione na dachu. Kolorowa i bujna aranżacja terenu przed budynkiem Teatru Powszechnego diametralnie uatrakcyjniła wizualnie obszar, który do tej pory kojarzył się tylko z szarością dominującą w tej przestrzeni kostki Bauma.

W ramach działań programowych, od lat organizowane są cykliczne spotkania dla dzieci i dla dorosłych, dotyczące ekologii oraz sposobów przeciwdziałania katastrofie klimatycznej. Są to m.in.: „Letnie Spotkania Klimatyczne” oraz „Powszechne Spotkania Klimatyczne”. W repertuarze pojawił się ekologiczny spektakl pt. „Jak ocalić świat na małej scenie?”, który grany jest także w godzinach porannych z myślą o szkołach. To bardzo atrakcyjna forma wsparcia pracy edukacyjnej dla tych nauczycieli, którzy pragną zwiększać wrażliwość i budować świadomość ekologiczną wśród swoich uczniów.

Teatr Powszechny wychodzi z działaniami także poza swoją siedzibę do pobliskiego Parku Skaryszewskiego. W plenerze został pokazany m.in. projekt „PARK-OPERA” Wojtka Blecharza, z Krystyną Czubówną w roli lektorki. Udział tego cenionego „przyrodniczego” głosu zwiększa przekaz i tym bardziej pozytywnie wpływa na od-

biór działań realizowanych w plenerze.

Teatr stał się także partnerem wspierającym inicjatywę Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej pt. „Ogrody Polsko-Niemieckie”, powstałą z okazji 25-lecia podpisania polsko-niemieckiego „Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy”. Projekt zakładał rewitalizację przestrzeni przy wejściu do Parku Skałkowskiego, poprzez połączenie kultur ogrodowych obu krajów.

W ramach gromadzenia informacji zwrotnych od widzów na temat odbioru oferty Teatru Powszechnego, pojawiają się pojedyncze głosy „Znow grają do pustej ściany”. Ta dostrzegalna przez odbiorców specyfika spektakli to wynik przemyślanej strategii minimalizowania wielkości scenografii i ograniczania liczby zużytych do tego celu materiałów.

Dzięki wsparciu Urzędu m.st. Warszawy pozyskano środki z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na modernizację oświetlenia, które jest sterowane automatycznie. Jest to efekt audytu energetycznego, który wykazał, że zużywano dużo energii na oświetlanie przechodnich przestrzeni.

Przeprowadzono w zespole wewnętrzne szkolenie z segregacji odpadów oraz wspólnie poszukiwano sposobów na wtórne wykorzystanie niepotrzebnych elementów scenografii, rekwizytów, czy kostiumów.

Dla widzów i pracowników są dostępne kosze do segregacji śmieci. W łazience do-

stępny jest tylko ekologiczny szary papier toaletowy. W ubikacjach zamontowana jest podwójna spłuczka, a woda w kranach uruchamiana jest poprzez fotokomórkę.

Teatralna kawiarnia serwuje kranówkę, a inne napoje można kupić tylko w szklanych opakowaniach. Nie korzysta się z plastikowych jednorazówek, nie ma słomek.

Ponadto, Teatr Powszechny umożliwił „Inicjatywie Dzikie Karpaty” ustawienie przed wejściem do budynku „Pomnika Niszczenia Przyrody”. Instalacja, w postaci ogołconego pieńka przywiezionego z masowej wycinki lasu, ma za zadanie uświadamiać skalę niszczenia drzewostanu na polskich leśnych terenach puszczach i parkach oraz skutków, jakie to ma na nasz ekosystem.

Wolskie Centrum Kultury

***ul. Działdowska 6,
01-184 Warszawa***

***wck-wola.pl
sekretariat@wck-wola.pl***

***tel.: 22 632 31 91,
22 632 31 96***

Do Wolskiego Centrum Kultury (WCK) przynależy ogród społecznościowy zlokalizowany na tyłach głównej siedziby. Oprócz mięty, rozmarynu, tymianku, pomidorów, rzodkiewki, rukoli, poziomek pojawiły się wyhodowane w szklarni, a sprezentowane przez mieszkańców – ananasy. Ich obecność nie jest żadną fanaberią - w ten spo-

sób nawiązano do XIX-wiecznej historii dzielnicy Wola i prężnie działających wtedy Zakładów Ogrodniczych C. Ulrich, gdzie warszawianie mogli doświadczyć odległej im egzotyki.

W ogrodzie obecny jest kompostownik, z którego korzystają mieszkańcy, donosząc bio odpady – np. fusy po kawie. Woda deszczowa, spływająca rynną gromadzona jest w małej chłonnej studni, co pozwala dawkować wodę do gruntu i ograniczyć w ten sposób częstotliwość podlewania. W innej lokalizacji Wolskiego Centrum Kultury, przy ulicy Młynarskiej, także pojawił się ogród sąsiedzki, który stał się miejscem realizacji rodzinnych i sąsiedzkich spotkań.

WCK posiada również swoją pasiekę, zlokalizowaną na obrzeżach Łasku na Kole, na specjalnie wydzielonym fragmencie Parku im. Księcia Janusza. Wokół malowniczej chatki posadzono rośliny przyjazne owadom zapylającym. Ten uroczym położony teren wykorzystywany jest także do nauki o przyrodzie, w tym pożyteczności owadów, czy o korzyściach płynących z apiterapii*.

Program WCK obfituje w działania o tematyce ekologicznej - odbywały się tu m.in.: warsztaty ogrodnicze (np. jak przesadzać i dbać o rośliny) i recyklingowe (np. jak zrobić doniczkę z opakowania typu tetra pak). Uczestnicy wydarzeń organizowanych przez Wolskie Centrum Kultury uczyli się także, jak barwić tkaniny w sposób przyjazny środowisku, tworzyć papier ze słomy, czy jak przygotować naturalne kosmetyki do pielęgnacji ciała. W ramach spotkań promowana jest idea slow life*, czyli idei

ważnego życia „tu i teraz”, wolnego od pośpiechu i stresu, równoważącego pracę i życie rodzinne, dbanie o relacje z bliskimi, uważność na zdrowe wybory żywieniowe jedzeniem oraz aktywność fizyczną. Ten ostatni element znajduje się także w programie WCK. Oferta zawiera m.in.: jogę, ta-i-chi, czy taniec. Jednak flagowym obecnie projektem Centrum jest - „EKOSYSTEM”, w ramach którego uczestnicy uczyli się, jak zrobić papier śniadaniowy zero waste, świeczki z wosku pszczelego lub soi, czy naturalne, zapachowe kadzidełka.

Zgodnie ideą współdzielenia, w jednej z filii WCK dostępne są maszyny do szycia. Ogromnym zainteresowaniem cieszy się warsztat otwarty zwany „Męską Szopą”*. Miejsce to gwarantuje dostęp do narzędzi osobom, które nie mają ich w domu. Szycie i majsterkowanie pomagają realizować zasady ekologicznego trybu życia - „repair” - naprawiaj i „resue” - wykorzystaj ponownie (np. w innym celu). Pozwala to na przedłużanie przydatności rzeczy, a w efekcie wpływa na ograniczenie liczby śmieci - np. szycie woreczków na warzywa ze starych firanek, czy zrobienie stolika kawowego ze starego blatu kuchennego.

W 2019 roku powstała jadalnia sąsiedzka (ze względu na trwającą pandemię COVID-19, obecnie jednak zawieszona), która pozwala na ograniczanie marnowania jedzenia.

Przestrzeń Wolskiego Centrum Kultury jest wypełniona roślinami doniczkowymi.

Obieg dokumentów w instytucji jest realizowany elektronicznie, a do wydruków

biurowych używa się papieru z recyklingu. Ograniczono drukowanie materiałów promocyjnych, a plakaty do wydarzeń tworzone są metodą sitodruku na papierze pakowym.

Pracownicy i uczestnicy wydarzeń piją kranówkę. Dostępne są kosze do segregacji śmieci. W trakcie wydarzeń nie stosuje się plastikowych jednorazówek.

*

Słowniczek:

Apiterapia – (łac. *apis* - pszczoła i grec. *therapia* - leczenie) stosowanie miodu i innych produktów pochodzących od pszczół jak wosk, pyłek, propolis, w celach prozdrowotnych.

Męska Szopa (ang. *Men's shed*) – oddolna inicjatywa powstała w Australii w celu zwiększania aktywności mężczyzn, którzy przeszli na emeryturę. Polega ona na nieodpłatnym udostępnianiu wyposażonego warsztatu oraz na mentoringu sprzyjającym międzypokoleniowym relacjom.

III.

PODSUMOWANIE

Zdaję sobie sprawę, że czas, w którym ukazuje się ta publikacja jest wyjątkowy pod każdym względem wobec panującej rzeczywistości. W dobie pandemii COVID-19 my wszyscy, a tym samym i instytucje kultury, musieliśmy błyskawicznie przełączyć się na tryby funkcjonowania w globalnej niepewności. Wymusiło to na nas niemalże samoistne przeniesienie większości naszych aktywności do świata wirtualnego, a oferowane nowoczesne narzędzia komunikacji online, jak nigdy wcześniej, stały się dobrodziejstwem. W tej rzeczywistości natychmiast w zmasowanej formie zaistniały instytucje kultury, dostosowując do wirtualnych wymagań, w coraz bardziej kreatywny sposób, swoją ofertę programową. Mimo ogólnokrajowego dramatu gospodarczego, jakim był okres pierwszego zamrożenia (marzec 2020), powszechnie zauważono, że wprowadzony lockdown (z ang. „pełne zamknięcie, blokada”), w zaledwie kilka tygodni zmniejszył codzienną dewastację przyrody, która odżyła, co dało się zauważyć od razu po wybraniu się na spacer na zielone tereny. Ograniczenie stacjonarnej działalności instytucji kultury, zdecydowanie ograniczyło produkcję druków promocyjnych i papierowej dokumentacji na rzecz elektronicznego obiegu pism i informacji. Zdalna praca kadr przełożyła się na zminimalizowanie codziennie-

go dojeżdżania do instytucji, kupowania posiłków na wynos. Ze względu na zawieszenie połączeń lotniczych, ograniczenia nałożone na podróżujących pociągami, busami, autami i przede wszystkim obawa o możliwość zachorowania po kontaktach z innymi osobami na żywo – spotkania starano się realizować przede wszystkim online.

Zamiast tworzyć jednorazowe działania, które byłyby dostępne tylko dla osób fizycznie obecnych na miejscu, zaczęto transmitować wydarzenia, udostępniać nagrania, tym samym przedłużając ich żywotność i multiplikując zasięg. Uniknięto wydatków związanych z organizacją cateringów i tym samym zużywania jednorazowych naczyń do serwowania poczęstunku. Mimo poczucia nadmiaru wydarzeń kulturalnych udostępnianych w sieci, zjawisko ich nadprodukcji i tak zostało ograniczone w odniesieniu do wcześniejszej liczby działań generowanych przez poszczególne instytucje. W trakcie letniego odmrożenia gospodarczego, te instytucje, które tylko miały możliwość, realizowały wydarzenia w plenerze – wreszcie w pełni wykorzystując potencjał dostępnych im terenów zielonych. To pewne, że takie samoistne przebudzenie zjawisk ekologicznych nie zaistniałoby masowo, gdyby nie rozwój

pandemii. Trudno oczywiście wskazywać pozytywne strony zaistniałego bezprecedensowego kryzysu spowodowanego koronawirusem – można uznać za kontrowersję próbę rozmowy o dobrych aspektach wynikłych z pandemii, ale dostrzeżenie wartości płynących i z jednostkowo wzmocnionych postaw ekologicznych i też woli wdrażania na większą skalę proekologicznych rozwiązań w instytucjach stało się w tym okresie faktem.

Z drugiej zaś strony, masowo wprowadzono do obiegu płyny dezynfekujące, zwiększono częstotliwość sprzątania, a tym samym zużycie wody i chemicznych środków czystości, pozamykano jadłodzielnie, nie organizowano garażówek, a piętnowane wszelkiego typu jednorazówki (rękawiczki, torebki, naczynia, sztucce) zyskały nowe życie, bowiem ich stosowanie uzasadnia strach o nasze zdrowie. Niemożność realizacji wydarzeń to ogromne konsekwencje finansowe dla instytucji i w efekcie jej pracowników.

W trakcie różnych moich rozmów wokół potencjału wdrażania w instytucjach eko-praktyk, pojawiał się także wątek oporu lub braku zainteresowania tematem ze strony dyrekcji. Sytuacje takiego niezrozumienia stron, często zamieniają się w wewnętrzny konflikt. Po jednej stronie jest grupa osób, którym zależy, a po drugiej ci, którym się po prostu nie chce, „nie czują” tematu, nie widzą potrzeby. Wierzę jednak, że coraz większa liczba entuzjastów rozwijania idei „zielonych instytucji kultury”, wsparcie samorządów oraz presja mieszkańców spowoduje, że ignorowanie takiego aspektu działalności będzie jednoznacznie po-

strzegane bardzo negatywnie. Rozumiem argumenty, że takie zmiany, zwłaszcza w obszarze infrastruktury, wymagają funduszy, ale nie wzywam przecież do rewolucji, a zachęcam do zmiany nastawienia i metody „małych kroków”. Zgromadzone przykłady pokazują, że wiele można osiągnąć minimalnym nakładem środków. Oszczędzanie energii elektrycznej, zużycie ciepła, wody, papieru, wydajniejsze zarządzanie zasobami, korzystanie z tego, co się ma, pozyskiwanie przedmiotów i wiedzy od widzów, międzyinstytucjonalne wypożyczenia np. sprzętów, zazielenianie wnętrza budynku, pracownicza wymiana eko-praktyk, informowanie o ekodziałniach na stronie instytucji i w mediach społecznościowych. To tylko niektóre łatwo dostępne rozwiązania.

A wątek wizualny? Estetyka w kontrze do wyborów ekologicznych? Co ludzie pomyślą, jeśli zostawimy dłużej nieskoszony trawnik, niezgrabione liście lub zastosujemy do wydania materiału mniej elegancki szary papier? Proszę zwrócić uwagę na kolorystykę niniejszej publikacji. Po wyborze szaty graficznej, komentowano, że jest ona smutna i przepadnie wizualnie. Jednak moim zamiarem był taki wybór, by zużyć jak najmniej tonera, nie drukować kolorowych zdjęć czy zbędnych ozdób. Dobór przewodniego koloru był przemyślany, jako dobrze kontrastujący z materiałem. I wbrew zasadom projektowania publikacji, liczba białych stron została zminimalizowana do minimum.

Wierzę, że pandemia zostanie w końcu zażegnana. Zachęcam do analizy dotychczasowych doświadczeń programowych,

które zostały zrealizowane w nowych warunkach. Badajmy, sprawdzajmy, wyciągajmy wnioski jak przeformułować dotychczasowe nawyki w działalności naszych instytucji tak, by uwzględnić „zielony kierunek zmian”. Warto zastanowić się, czy może on stać się uzasadnionym elementem misji instytucji, w której pracujemy. Zebrane przeze mnie przykłady z satysfakcją można będzie wdrażać w postpandemicznej rzeczywistości. Czytajcie blogi, słuchajcie podcastów, oglądajcie wideoporadniki, warsztaty, webinary, pożyczajcie sobie książki. Załóżcie w instytucji półkę z „zielonymi publikacjami”, powieście tablicę i przypinajcie najciekawsze artykuły.

Nie przestawajcie rozmawiać, wymieniać się inspiracjami w pracy, w domu, w sklepie, z przyjaciółmi. Zadawajcie pytania, kwestionujcie, obserwujcie, dzielcie się pomysłami. Każdy dzień może przynieść nową EKOEUUREKĘ :)

IV. PRZYPISY

- 1 <segregujna5.um.warszawa.pl> [dostęp 20.10.2020 r.]
- 2 Jan Świerszcz, *Mechanizmy psychologiczne w kampaniach społecznych*, "Watch It" <<https://watchit.org.pl/mechanizmy-psychologiczne/>> [dostęp 20.10.2020 r.]
- 3 Natalia Kudełko, *Wpływ reklamy społecznej na deklarowane zachowania odbiorców na przykładzie studentów Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 2019 <<https://p-e.up.krakow.pl/article/download/5696/5312/>> [dostęp 20.10.2020 r.]
- 4 <<https://swiatbezodpadow.pl/dowiedziesie-ile-smieci-generuje-przecietny-polak>> [dostęp 20.10.2020 r.]
- 5 *Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski*, Ministerstwo Klimatu, 2018 <<https://www.gov.pl/attachment/a93a177c-6eb5-4631-98a5-335b746c12f0>> [dostęp 20.10.2020 r.]
- 6 dr Lidia Kłos, *Świadomość ekologiczna Polaków kluczem do budowy „zielonej gospodarki”* <https://bialystok.stat.gov.pl/gfx/bialystok/userfiles/_public/seminaria_i_konferencje/l.klos.pdf> [dostęp 20.10.2020 r.]
- 7 *Gospodarka odpadami – raport z badania*, Ministerstwo Środowiska, listopad 2018, <<https://www.gov.pl/attachment/5944a7f6-2320-48ff-b64b-bae1d1e13d34>> [dostęp 20.10.2020 r.]
- 8 *(Nie)ekologiczne zakupy Polaków*, „OdpowiedzialnyBiznes.pl”, wrzesień 2019 <<http://odpowiedzialnybiznes.pl/aktualno%C5%9Bci/nieekologiczne-zakupy-polakow/>> [dostęp 20.10.2020 r.]
- 9 *Polska na 5. miejscu w UE pod względem marnowania żywności*, PAP, sierpień 2019 r. <<https://www.portalspozywczy.pl/technologie/wiadomosci/pie-polska-na-5-miejscu-w-ue-pod-wzgledem-marnowania-zywnosci,174436.html>> [dostęp 20.10.2020 r.]
- 10 *Gospodarka odpadami - raport z badania*, Ministerstwo Środowiska, listopad 2019 <<https://www.gov.pl/attachment/a38c9609-32d7-4fae-8fd4-9b0518fbbadd>> [dostęp 20.10.2020 r.]
- 11 Monika Podsiadło, Martyna Adamska, *Polacy coraz bardziej otwarci na „kranówkę”*, 2016 <echokamienia.pl/powiat-i-region/polacy-coraz-bardziej-otwarci-kranowke> [dostęp 20.10.2020 r.]
- 12 Michalina Wdowińska, *Zakupy 2019. Niby chcemy być ekologiczni a połowa Polaków nie korzysta nawet z toreb wielokrotnego użytku*, wrzesień 2019 r. <<https://pbg24.pl/index.php/gospodarka/trendy-i-prognozy/374-zakupy-2019-niby-chcemy-byc-ekologiczni-a-polowa-polakow-nie-korzysta-nawet-z-toreb-wielokrotnego-uzytku>> [dostęp 20.10.2020 r.]

- 13** Zarządzenie nr 886/2019, Biuletyn Informacji Publicznej, 28 maja 2019 r. <https://bip.warszawa.pl/Menu_przedmiotowe/zarządzenia_uchwały/Zarządzenia/Prezydent_m__st__Warszawy/2019/maj/886_2019.htm> [dostęp 20.10.2020 r.]
- 14** Trackingowe badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców polski - raport z badania, Ministerstwo Środowiska, wrzesień 2018 r. <<https://www.gov.pl/attachment/a93a177c-6eb5-4631-98a5-335b-746c12f0>> [dostęp 20.10.2020 r.]
- 15** Program ochrony środowiska dla m.st. Warszawy na lata 2017-2020 z perspektywą do 2023 r., Załącznik do uchwały nr XXXVIII/973/2016 Rady Miasta Stołecznego Warszawy, 15 grudnia 2016 r. <[https://zielona.um.warszawa.pl/sites/zielona2.um.warszawa.pl/files/Program%20ochrony%20%C5%9Brodowiska%202017-2020%20\(2023\).pdf](https://zielona.um.warszawa.pl/sites/zielona2.um.warszawa.pl/files/Program%20ochrony%20%C5%9Brodowiska%202017-2020%20(2023).pdf)> [dostęp 20.10.2020 r.]

V. ADRESY

Instytucje

Biuro Ochrony Powietrza i Polityki Klimatycznej

pl. Bankowy 2, 00-095 Warszawa
tel. 22 325 96 00
sekretariat.bopipk@um.warszawa.pl

Biuro Ochrony Środowiska

pl. Bankowy 2, 00-095 Warszawa
tel. 22 443 25 01
sekretariat.BOS@um.warszawa.pl

Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej przy Lasy Miejskie Warszawa

ul. Rydzowa 1A, 02-973 Warszawa
lasymiejskie.waw.pl
tel: 506 395 592
edukacja@lasymiejskie.waw.pl

Lasy Miejskie - Warszawa

ul. Korkowa 170A, 04-549 Warszawa
lasymiejskie.waw.pl
tel. 22 612 25 60
sekretariat@lasymiejskie.waw.pl

Miejski Ogród Zoologiczny w Warszawie

ul. Ratuszowa 1/3, 03-461 Warszawa
www.zoo.waw.pl
tel. 22 619 40 41, +48 22 619 58 98
zoo@zoo.waw.pl

Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m.st. Warszawa S.A.

pl. Starynkiewicza 5, 02-015 Warszawa
www.mpwik.com.pl
tel. 22 445 50 00
dok@mpwik.com.pl

Ministerstwo Klimatu i Środowiska

ul. Wawelska 52/54, 00-922 Warszawa
www.gov.pl/web/klimat
tel. 22 369 29 00
info@klimat.gov.pl

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

ul. Konstruktorska 3a, 02-673 Warszawa
www.nfosigw.gov.pl
tel. 22 459 01 00
fundusz@nfosigw.gov.pl

Ogród Botaniczny Uniwersytetu Warszawskiego

Aleje Ujazdowskie 4, 00-478 Warszawa
www.ogrod.uw.edu.pl
tel. 22 55 30 511
ogrod@biol.uw.edu.pl

Polska Akademia Nauk Ogród Botaniczny Centrum Zachowania Różnorodności Biologicznej w Powsinie

ul. Prawdziwka 2, 02-973 Warszawa
www.ogrod-powsin.pl
tel. 22 754 26 10, 723 615 000
ob.sekr@obpan.pl

Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie

ul. Zarzecze 13 B, 03-194 Warszawa
www.waw.rzgw.bip.waw.pl
tel. 22 58 70 211
sekretariat@warszawa.rzgw.gov.pl

**Pełnomocnik Prezydenta
m. st. Warszawy
ds. komunikacji rowerowej
Rowerowa Warszawa**

fb.com/PełnomocnikRowerowyWarszawa
tel. (22) 55 89 198
rowery@um.warszawa.pl

**Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt
w Warszawie „Na Paluchu”**

ul. Paluch 2, 02-147 Warszawa
napaluchu.waw.pl
tel. 22 868 06 34
info@napaluchu.waw.pl

**Szkoła Główna Gospodarstwa
Wiejskiego w Warszawie**

ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
www.sggw.pl
tel. 22 593 10 00

**Wojewódzki Fundusz Ochrony
Środowiska i Gospodarki Wodnej
w Warszawie**

ul. Ogrodowa 5/7, 00-893 Warszawa
wfosigw.pl
tel. 22 504 41 00/39
poczta@wfosigw.pl

**Wydziały Ochrony Środowiska
w Urzędach Dzielnic m.st. Warszawy**

Danych kontaktowych szukaj na stronie
właściwego sobie Urzędu Dzielnicy

**Zarząd Zieleni m.st. Warszawy
ul. Hoża 13a, 00-528 Warszawa**

zzw.waw.pl
tel. 22 277 42 00/02/07
kontakt@zzw.waw.pl

Organizacje / oddolne inicjatywy

Centrum UNEP/GRID-Warszawa

ul. Sobieszyńska 8, 00-764 Warszawa
www.gridw.pl
tel. 22 840 6664
grid@gridw.pl

Extinction Rebellion Warszawa

facebook.com/xrwarszawa
extinctionrebellion.pl
warszawa@xr.org.pl

Foodsharing Polska

www.facebook.com/FoodsharingPolska/

Fundacja alter eko

ul. Nowowiejska 1/3 lok.24,
00-643 Warszawa
altereko.pl
tel. 502 627 651
fundacja@altereko.pl

Fundacja Greenpeace Polska

ul. Altowa 4, 02-386 Warszawa
www.greenpeace.org
tel. 22 659 84 99 (g. 10-15)
info.poland@greenpeace.org

**Fundacja Instytut na rzecz
Ekorozwoju**

ul. Nabelaka 15 lok. 1, 00-743 Warszawa
www.pine.org.pl
tel. 511 003 827

Fundacja Łąka

ul. Wandy 3/7 m. 20, 03-949 Warszawa
laka.org.pl
biuro@laka.org.pl

Fundacja Strefa Zieleni

ul. E. Schroegera 28, 01-822 Warszawa
strefazieleni.org
tel. 664 673 700
fundacja@strefazieleni.org

Kopalnia sklep charytatywny

ul. Białostocka 9, 03-741 Warszawa
fundacjasalomon.pl
tel. 570 003 577
fundacja.salomon@gmail.com

Młodzieżowy Strajk Klimatyczny

Prochownia Sprzężenie,
Park Żeromskiego przy pl. Wilsona,
Warszawa
www.msk.earth
mlodziezowystrajkklimatyczny@gmail.com

Muzea dla Klimatu

Grupa na Facebooku:
www.facebook.com/groups/959855331103737

**Ogród społecznościowy
Motyka i Słońce**

ul. Jazdów 3/9, 00-467 Warszawa
www.facebook.com/motykaislonce
motykaislonce@jazdow.pl

Polskie Stowarzyszenie Zero Waste

ul. Franciszka Marii Lanciego 14/35,
02-792 Warszawa
zero-waste.pl
kontakt@zero-waste.pl

Pracownia Pszczelarium w Warszawie

ul. Konduktorska 17, 00-775 Warszaw
pszczelarium.pl
tel. 609 475 750, 662 282 573
info@pszczelarium.pl

**Stołeczne Towarzystwo
Ochrony Ptaków**

ul. Czeska 15a lok. 5, 03-902 Warszawa
stop.eko.org.pl
info@stop.most.org.pl

**Stowarzyszenie Kooperatywa
Spożywcza „Dobrze”**

ul. Wilcza 29a, 00-544 Warszawa
www.dobrze.waw.pl
zarzad@dobrze.waw.pl

Warszawski Alarm Smogowy

alarmsmogowy.pl
arszawskialarmsmogowy@gmail.com

Warszawskie Bractwo Bartne

ul. Środkowa 2/4 lok. 31, 03-430 Warszawa
facebook.com/warszawskiebractwobartne
tel. 606 733 244

WWF Polska

ul. Usypiskowa 11, 02-386 Warszawa
www.wwf.pl
tel. 22 660 44 33
kontakt@wwf.pl

VI. ZIELONA BIBLIOTECZKA

Blogi

inzynierwzielonychokularach.blogspot.com

www.nanowosmieci.pl

www.ograniczamsie.com

www.organiczni.eu

ulicaekologiczna.pl

www.facebook.com/zielonainstytucjakultury

zielonyzagonek.pl

Czasopisma

Magazyn Miasta, nr 19, Zieleni

MOCAK Forum, nr 15, NATURA – KULTURA

RZUT, nr 13, EKOLOGIA

Książki

Joanna Baranowska, ***Jak kompostować? To proste!***

Jonathan Safran Foer, ***Klimat to my. Ratowanie Planety zaczyna się przy śniadaniu***

Carl Honore, ***Pochwała powolności. Jak zwolnić tempo i cieszyć się życiem***

Tim Jackson, ***Dobrobyt bez wzrostu***

Amy Korst, ***Styl życia Zero Waste. Śmieć mniej, żyj lepiej***

Sylwia Majcher, ***Wykorzystuję, nie marnuję. 52 wyzwania zero waste***

Sylwia Majcher, ***Gotuję, nie marnuję. Kuchnia zero waste po polsku***

Charles Montgomery, **Miasto szczęśliwe**

Stanisław Łubieński, **Książka o śmieciach**

Areta Szpura, **Jak uratować świat**

Peter Walker, **Jak rowery mogą uratować świat**

Julia Wizowska, **Nie śmieci**

Peter Wohlleben, **Sekretne życie drzew**

Julia Wizowska, **Nie śmieci**

Peter Wohlleben, **Sekretne życie drzew**

E-booki

ECO AVENGERS. Od dewelopera do ekobohatera. Przewodnik . Jak uratować świat i nie zbankrutować <<http://ecoavengers.pzfd.pl/wp-content/uploads/2020/01/Ekoprzewodnik-EcoAvengers-dla-deweloper%C3%B3w.pdf>> [dostęp 28.10.2020 r.]

Ekosztuczki w domu, Urząd m.st. Warszawy (2010 r.) <<https://zielona.um.warszawa.pl/eko-sztuczki-w-domu>> [dostęp 28.10.2020 r.]

Ekosztuczki w kuchni, Urząd m.st. Warszawy (2018 r.) <<https://wiemcojem.um.warszawa.pl/node/61406>> [dostęp 28.10.2020 r.]

Ekosztuczki w ogrodzie, Urząd m.st. Warszawy (2010 r.) <<https://zielona.um.warszawa.pl/eko-sztuczki-w-ogrodzie>> [dostęp 28.10.2020 r.]

Podcasty

Jest zielono | dostęp Spotify, iTunes, Youtube

Rozmowy o ekologii z Praktykami Kultury | dostęp: Anchor, SoundCloud, Spotify

Muda Talks | dostęp: SoundCloud, iTunes, Spotify, Sreaker

Raporty

gov.pl/web/klimat/badania-swiadomosci-ekologicznej

um.warszawa.pl/o-warszawie/warszawa-w-liczbach/zachowania-proekologiczne
ziemianieatakuja.pl

Strony

bujnawarszawa.pl

www.chronmyklimat.pl

facebook.com/FoodsharingPolska

naukaoklimacie.pl

ulicaekologiczna.pl

Moje ekowyzwania na 2021 rok

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

